

Luonnonsuojeluohjelman toteuttaminen

2018

Kaupunkitarkastajat Aija Kaartinen ja Petri Jäske

Sisällys

1. Arvioinnin taustatiedot	4
1.1. Arvioinnin tavoite ja laajuus	4
1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot	4
1.3. Arviointikysymykset ja -kriteerit	7
1.4. Arvioinnin aineistot ja menetelmät	7
2. Havainnot	8
2.1. Edellytykset luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiselle ..	8
2.1.1. Lajien ja luontotyyppien säilyttämiseen on luotu edellytyksiä	8
2.1.2. Valtion luonnonsuojeluohjelmat ovat toteutumassa	12
2.1.3. Natura on toteutunut hyvin lukuun ottamatta Mustavuoren-Östersundomin aluetta	13
2.1.4. Luonnonsuojelualueiden perustamisen aikataulut on määritetty, mutta toteutus on hidasta	20
2.1.5. Suojelualueiden määrää on nostettu ja ne saatiin yleiskaavaan	29
2.2. Syitä, joiden vuoksi luonnonsuojeluohjelman tavoitteita ei ole saavutettu	30
2.2.1. Tavoitteet ovat olleet epärealistiset suhteessa resursseihin	30
2.2.2. Perustamisprosessi on työläs ja yhteistyössä on kehitettävää	32
2.3. Kaupunkistrategian ja muiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien tavoitteiden edistäminen	34
2.3.1. Luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelman (LUMO) toimenpiteet ovat toteutuneet hyvin	34
2.3.2. Kaupunkimetsien hoidossa huomioidaan luonnon monimuotoisuus	37
2.3.3. Lähiviheralueiden saavutettavuus on hyvä, mutta mittareita vielä kehitetään ..	38
2.3.4. Pienvesiohjelmalla ohjataan purojen, lähteiden ja lampien kunnostamista	40
2.3.5. Merialueen kuormitus on vähentynyt pitkällä aikavälillä	41
2.3.6. Itämerihaaste tukee rannikkovesien tilan parantamista	44
2.3.7. Vaelluskalakanta on elpymässä	47
2.3.8. Hulevesien hallintaa edistetään hulevesiohjelmalla ja Itämerihaasteessa	50
3. Johtopäätökset	51
4. Toimenpide-esitys ja lisätiedot	55

Lähteet 56

Liitteet..... 59

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

1. ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1. Arvioinnin tavoite ja laajuus

Arvioinnin tavoitteena oli kuvata, miten Helsingin kaupungin luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 sekä muiden samaan aikaan meneillään olleiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien ja kaupungin strategiaohjelmien luonnonsuojelutavoitteita on toteutettu kaupunkiympäristön toimialalla.

Arvioinnissa selvitettiin, onko kaupunkiympäristön toimiala ryhtynyt toteuttamaan luonnonsuojeluohjelman ja muiden luonnonsuojeluun liittyvien kaupungin tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä ja onko luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden toteutumiseksi vuoteen 2024 mennessä edellytyksiä sekä onko olemassa syitä, joiden vuoksi luonnonsuojeluohjelman tavoitteita ei ole saavutettu.

Arviointi rajautui ensisijaisesti kaupunkiympäristön toimialan luonnonsuojeluohjelmassa mainittujen tavoitteiden tarkasteluun. Lisäksi arvioitiin pienemmässä laajuudessa kaupunkistrategiassa 2017–2021 mainittuja luonnonsuojeluun liittyviä tavoitteita.

1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Ympäristölautakunta hyväksyi 29.9.2015 järjestyksessä kolmannen Helsingin luonnonsuojeluohjelman vuosiksi 2015–2024. Ohjelman mukaan sen tarkoituksena oli valita uusia luonnonsuojelualailla rauhoitettavia alueita ja täydentää ekologisesta näkökulmasta Helsingin uuden yleiskaavan yhteydessä tehtyä Helsingin kestävä viher-rakenne -selvitystä.¹

Helsingin strategiaohjelmaan 2013–2016 oli kirjattu toimenpiteeksi ”Yleiskaavan hyväksymisen yhteydessä perustetaan metsäinen suojeluverkosto tavoitteena nostaa suojelualueiden määrää kaupungin maa-alueista luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi.” Luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 yhteydessä laadittiin metsäverkostoselvitys, joka tukee luonnonsuojeluohjelman tavoitteita.

Luonnonsuojeluohjelman mukaan ohjelman tavoitteena oli:

¹ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 3.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

säilyttää Helsingin luonnon tyypillisiä ja harvinaisia piirteitä (lajeja ja luontotyyppejä²), täydentää olemassa olevaa luonnonsuojelualueverkostoa, toteuttaa valtion ja EU:n luonnonsuojeluohjelmat Helsingin alueella ja määritellä esitettyjen alueiden rauhoittamisen³ sekä rauhoitettavien kohteiden hoito- ja käyttösuunnitelmien aikataulu.⁴

Lisäksi yksi luonnonsuojeluohjelman tavoitteista oli, että merkittävä osa ohjelmassa perustettavaksi ehdotettavista luonnonsuojelualueista tukee jo olemassa olevia Helsingin luonnon suuria ydinalueita. Näitä ovat Viikki-Vanhankaupunginlahti ja Hattalan–Vantaanjoen alue.⁵

Luonnonsuojeluohjelmaa oli tarkoitus päivittää tarvittaessa ja viimeistään vuonna 2024. Ohjelmassa esitettyjen alueiden luontoarvot voivat heikentyä ohjelmakauden aikana tai uusia suojelun tarpeessa olevia alueita voi ilmetä. Luonnonsuojeluohjelman mukaan ohjelmaa saattoi olla tarvetta täydentää myös nykyisten tai tulevien luonnonsuojelualueiden ulkopuolisilla alueilla. Tällaisia alueita ovat mm. uhanalaiset tai luonnonsuojelulain mukaiset luontotyytit, luonnonmuistomerkit ja erityisesti tai kiireellisesti suojellut lajit.⁶

Luonnonsuojeluohjelmassa ei tarkasteltu Östersundomin alueelle suunniteltavia uusia luonnonsuojelualueita. Ohjelma oli tarkoitus täydentää kattamaan koko Helsingin alue Östersundomin alueen maankäytön edetessä. Myöskään Metsähallituksen omistaman Vallisaaren–Kuninkaansaaren aluetta ei tarkasteltu, koska Metsähallituksen suunnitelmat alueen virkistyksestä ja alueen asemakaava olivat kesken.⁷

Luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 kaikki alueet, suojelualueen tyyppi, omistussuhteet, pinta-ala ja vuonna 2015 suunniteltu ja marraskuussa 2018 päivitetty luonnonsuojelualueiden perustamisen aikataulu on esitetty liitteessä 2.

Kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsinki vaalii arvokasta luontoaan ja toimii kaupunkiluonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi. Viher- ja sinialueiden ekologinen

² Luontotyytit ovat maa- tai vesialueita, joilla on tietynlaiset ympäristöolot sekä luonteenomainen kasvi- ja eläinlajisto. http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Luontotyyppien_suojelu Luettu 25.10.2018.

³ Luonnonsuojeluohjelmassa viitattiin luonnonsuojelualueiden rauhoittamiseen. Myöhemmin käsitteistöä on päivitetty vastaamaan paremmin lainsäädännössä esitettyä käsitteistöä. Nykyään samaan toimenpiteeseen viitataan luonnonsuojelualueen perustamisena. Jatkossa muistiossa käytetään tätä päivitettyä käsitteistöä. Tieto käsitteistön muutoksesta saatu Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saaduista kommentteista muistiluonnokseen.

⁴ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 4.

⁵ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 4.

⁶ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 5; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistiluonnokseen.

⁷ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 5.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

laatu, saavutettavuus ja terveysvaikutukset turvataan. Luonnonsuojeluohjelmaa toteutetaan ja metsäverkostoa vahvistetaan. Helsingin vesistöjen, sekä pienviesien että rannikkovesien, tilaa parannetaan ja kiinnitetään huomiota vaelluskalakantojen elpymiseen.⁸

Yleisesti käytetyn määritelmän mukaan luonnon monimuotoisuutta voidaan tunnistaa kolmella eri tasolla: geeneissä, lajeissa ja elinympäristöissä. Geneettinen monimuotoisuus tarkoittaa perintöaineksen vaihtelua jonkin eliöiden muodostaman ryhmän keskuudessa. Lajien monimuotoisuutta mitataan esimerkiksi jollakin alueella tai esiintyvien lajien lukumäärällä. Ekosysteemien monimuotoisuudella tarkoitetaan eri elinympäristö- tai luontotyyppien (esimerkiksi lehtometsät, harjut) monimuotoisuutta jollakin tietyllä alueella.⁹ Luonnonsuojeluohjelman tavoitteissa viitataan näistä kolmesta tasosta lähinnä lajien ja luontotyyppien säilyttämiseen.¹⁰

Kaupunkistrategiassa mainittua ekologista laatua arvioidaan esimerkiksi pintavesien tapauksessa sillä perusteella, että vesien ekologinen laatu on sitä parempi, mitä vähemmän ihmisen toiminta on muuttanut sitä luonnontilasta.¹¹

Saavutettavuus on laaja kokonaisuus, johon liittyy esimerkiksi se, kuinka hyvin alueelle pääsee esimerkiksi kävellen tai eri kulkuneuvoilla, matka-ajan huomioiden sekä kuinka hyvin esimerkiksi erilaiset kohderyhmät, esimerkiksi lapsiperheet, ikäihmiset, mielenterveyskuntoutujat tai liikuntarajoitteiset pääsevät alueelle ja pystyvät liikkumaan siellä (esteettömyys). Saavutettavuuteen liittyy myös tieto siitä, mikä alue milkein käyttäjäryhmälle sopii, miten alueelle pääsee sekä alueella olevat opasteet.¹²

Helsingin luonnonsuojeluohjelma liittyy valtakunnallisiin luonnonsuojeluohjelmiin, Euroopan unionin Natura 2000 -verkostoon, Helsingin luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelmaan ja Helsingin kaupungin luonnonhoidon linjaukseen.¹³

Luonnonsuojeluohjelmaan ja Helsingin luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelmaan liittyvistä toimenpiteistä vastaa pääosin kaupunkiympäristön toimialan palvelut ja luvat -palvelukokonaisuuden ympäristönsuojeluyksikön luonto ja ympäristötietoisuus -tiimi. Vesiensuojeluun liittyvistä toimenpiteistä vastaa pääosin samassa yksi-

⁸ Maailman toimivin kaupunki. Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

⁹ <https://www.luonnontila.fi/fi/biodiversiteetti>. Luettu 25.1.2019. Viittaa neljään edeltävään lauseeseen.

¹⁰ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 4.

¹¹ Ks. esim. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Pintavesien_tila/Pintavesien_luokittelu

¹² Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun. Ks. esim. paikkaan ja sijaintiin liittyvästä saavutettavuuden mittaamisesta tai arvioinnista Hirvonen & Vanhatalo 2018, 15–19; Esteettömyydestä <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/ulkoalue/luontoliikunta>, luettu 25.1.2019.

¹³ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 25.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kössä toimiva vesitiimi. Luonnonhoidon linjausten toteuttamisesta vastaa maankäyttö- ja kaupunkirakenne -palvelukokonaisuuden puisto- ja viheraluesuunnitteluyksikkö.

1.3. Arviointikysymykset ja -kriteerit

Arvioinnin pääkysymyksenä oli, onko Helsingin kaupungin luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 tavoitteiden toteutumista edistetty.

Pääkysymys jakaantui seuraaviin osakysymyksiin:

Onko kaupunkiympäristön toimiala luonut edellytyksiä luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden toteutumiselle ja ryhtynyt toteuttamaan luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä?

Onko syitä, joiden vuoksi luonnonsuojeluohjelman tavoitteita ei ole saavutettu?

Arvioinnin lisäkysymyksenä arvioitiin, onko luonnonsuojeluohjelman puitteissa tai muutoin edistetty kaupunkistrategian tai edellä mainittujen muiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien tavoitteita.

Arviointikriteerinä ensimmäiseen osakysymykseen oli, onko kaupunkiympäristön toimiala ryhtynyt toimenpiteisiin, jotta luonnonsuojeluohjelman tavoitteet saavutettaisiin viimeistään vuonna 2024. Kriteerinä olleet luonnonsuojeluohjelman tavoitteet on esitetty luonnonsuojeluohjelmassa ja Helsingin kaupungin strategiaohjelmissa, kuten luvussa 1.1 esitetään.

Toisen osakysymyksen kriteerinä oli, tuleeko arvioinnissa ilmi seikkoja, jotka ovat estäneet tavoitteiden toteutumisen tai etenemisen kohti tavoitteita. Lisäkysymyksen kriteerinä oli, onko kaupunkiympäristön toimiala toteuttanut toimenpiteitä, jotka edistävät kaupunkistrategian ja muiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien tavoitteita. Toisen osakysymyksen ja lisäkysymyksen kriteerit on määritelty aineistolähtöisesti, edellä mainittujen tavoitteiden pohjalta.

Luonnonsuojeluohjelma päättyy vasta vuonna 2024, joten kyseessä on väliarviointi. Ohjelman tavoitteiden toteutumista voi lopullisesti arvioida vasta ohjelman päättyttyä.

1.4. Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arvioinnin aineistona käytettiin kaupunkiympäristön toimialan, kaupunginkanslian ja ympäristöministeriön selvityksiä, tutkimuksia ja muuta asiakirja-aineistoa, asiaan liittyviä verkkosivuja ja Helsingin karttapalvelun luontotietojärjestelmää.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Aineistona käytettiin lisäksi kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoi-suustiimin haastatteluita ja tiimiltä saatuja aineistoja, vastauksia kaupunkiympäristön toimialalla luonnonsuojeluasioista vastaaville henkilöille lähetettyihin sähköposti-tiedusteluihin ja näiden liitteinä saatuja aineistoja sekä kaupunkiympäristön toimi-alalle tehdyllä arviointikäynnillä saatuja tietoja.

Tiedot luonnonsuojeluohjelman aikatauluista ja toteutuneista toimenpiteistä perustu-vat marraskuussa 2018 tiedossa olleeseen tilanteeseen.

Aineistoja on analysoitu laadullisin menetelmin sekä vertailemalla määrällisiä tavoit-teita ja toteumia.

2. HAVAINNOT

2.1. Edellytykset luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiselle

2.1.1. Lajien ja luontotyyppien säilyttämiseen on luotu edellytyksiä

Jotta luonnonsuojeluohjelman tavoite Helsingin luonnon tyypillisten ja harvinaisten piirteiden (lajien ja luontotyyppien) säilyttämisestä voisi toteutua, tarvitaan tietoa siitä, mitä nämä ovat ja suojeltavien alueiden valinta pitää perustaa tähän tietoon.

Luonnonsuojeluohjelmassa suojeltaviksi esitettyjen kohteiden valinnassa käytettiin luonnontieteellisiä valintakriteereitä, joiden avulla oli tarkoitus valita ohjelmaan alu-eet, jotka parhaiten edistäisivät luonnon monimuotoisuuden suojelua Helsingissä. Luontotiedot perustuivat luontotietojärjestelmään¹⁴, johon on vuodesta 2001 lähtien koottu pääosin ympäristökeskuksen kokoamia Helsingin luontotietoja. Metsäisten suojelukohteiden valinta perustui pääosin Uudenmaan liiton määrittelemään luon-nonympäristön arvottamiseen kriteeristöön. Muiden kohteiden valinnan kriteereinä oli muun muassa lajien ja luontotyyppien harvinaisuus ja edustavuus Helsingissä tai laa-jemmalla alueella.¹⁵

Luonnonsuojeluohjelman valmistelussa arvioitiin aiemmin esitettyjen, vielä suojele-matta olevien kohteiden luontoarvojen muutokset ja tarkistettiin alueiden rajaukset.

¹⁴ Luontotietojärjestelmän verkko-osoite on <https://kartta.hel.fi/>.

¹⁵ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 8; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muis-ti luonnokseen.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Uusia kohteita etsittiin paikkatiedon avulla yhdistelemällä käytettävissä olevia aineistoja ja paikantamalla niiden avulla sellaisia kohteita, joissa yhdistyisi mahdollisimman monipuolisesti erityyppistä arvokasta luonnonympäristöä ja lajistoa.¹⁶

Luonnonsuojeluohjelman mukaan Helsingin luonnonolot tunnettiin ohjelmaa laatiessa hyvin. Kaupungin kasvilajistoa ja kasvistollisesti tärkeitä alueita oli kartoitettu perusteellisesti vuodesta 1990 alkaen, linnuista on koottu paljon tietoa ja lepakoiden esiintymisalueet olivat tiedossa. Kohteiden tiedot oli viety Helsingin luontotietojärjestelmään, jota oli jatkuvasti täydennetty. Kaikista lajeista tai lajiryhmistä ei kuitenkaan ole tuoretta tietoa tai ei ole tietoa lainkaan.¹⁷

Luonnonsuojeluohjelmassa käytetyt aineistot eivät olleet kaikilta osin kattavia. Uhanalaisten luontotyyppien inventointi Helsingissä on alkanut vasta vuonna 2017 ja kartoituksia jatketaan edelleen. Kartoitus perustuu Suomen ympäristökeskuksen uhanalaisiksi arvioimien luontotyyppien luokitteluun vuosilta 2008 ja 2018. Helsingissä tehtävä uhanalaisten luontotyyppien inventointi on ensimmäinen tällainen selvitys Suomessa. Uhanalaisia luontotyyppiejä ei siis ollut varsinaisesti kartoitettu luonnonsuojeluohjelmaa laatiessa. Valtion ja EU:n luonnonsuojeluohjelmiin liittyvät inventoinnit ovat kaikki vanhoja, 2000-luvulta. Nämä inventoinnit koskivat arvokkaita elinympäristöjä, eivät luontotyyppiejä.¹⁸

Kartoituksen perusteella Helsingissä yleisimpiä uhanalaisia luontotyyppiejä näyttäisivät olevan lehtoluontotyypit, perinnebiotyypit ja suot. Helsingissä ovat vielä (vuoden 2018 lopussa) inventoimatta kangas- ja kalliometsät, joissa uhanalaisuuden kriteeristöä on valtakunnallisesti täsmennetty vasta vuoden 2018 lopussa. Myös saariston luontotyypit olivat vielä inventoimatta vuoden 2018 lopussa. Tällaisia alueita on todennäköisesti paljon Helsingissä.¹⁹

Osa uhanalaisista luontotyypeistä on lueteltu luonnonsuojelulain 29 pykälässä. ELY-keskus voi tehdä rajauspäätöksen luonnonsuojelulaissa mainituista luontotyypeistä, jolloin niiden ominaispiirteitä ei voi muuttaa siten, että luontotyyppin säilyminen vaa-

¹⁶ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 7.

¹⁷ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 7; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muisti-
tioluonnokseen.

¹⁸ Erävuori ym. 2017, 2, Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muisti-
tioluonnokseen.

¹⁹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018, Erävuori ym. 2017, 2.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

rantuu. Tämä ei koske kaikkia esimerkiksi edellisessä kappaleessa mainittuja uhanalaisia luontotyyppejä, vaan vain laissa erikseen mainittuja. Helsingissä luonnonsuojelulain nojalla suojeltuja luontotyyppejä on Helsingissä 31 kappaletta.²⁰

Luonnonsuojeluohjelmaa laatiessa ei huomioitu meriluontoa, pienvesiä eikä luonnonmaisemia.²¹

Helsingille tyypilliset ja harvinaiset lajit olivat luonnonsuojeluohjelmaa laatiessa ja ovat edelleen tiedossa vain osin. Osasta lajeja on paremmin tietoa kuin muista. Lajitiedot saattavat koskea vain osaa Helsingin aluetta: kaikkia alueita ei ole kartoitettu kattavasti.²²

Lajitiedon saaminen on hankalaa: laajempien selvitysten tiedot tulevat kaupungin luontotietojärjestelmään mutta alueittain tehtävien hankkeiden luontoselvitysten tiedot eivät. Tietojen saantia ollaan kehittämässä. Luontotietojärjestelmän tieto vanhe-
nee.²³

Lepakoista oli tehty kattava lepakkoselvitys ennen luonnonsuojeluohjelman laatimista vuonna 2014.²⁴ Liito-oravien elinalue oli ennen luonnonsuojeluohjelman laatimista kartoitettu Luoteis-Helsingissä sijaitsevalta 48 neliökilometrin alueelta, jolle Helsingin kaupungin ympäristökeskus teetti vuonna 2014 liito-oravaselvityksen. Selvityksessä alueelta löytyi kaikkiaan 12 liito-oravan elinaluetta. Sama 48 neliökilometrin laajuinen tutkimusalue tarkistettiin uudelleen keväällä 2016, jolloin kartoitettua aluetta laajennettiin itään niin, että mukaan tulivat Herttoniemestä Kivikkoon ulottuva metsäselänne ja kaikki sen länsipuoliset metsäalueet.²⁵ Viimeisin liito-oravaselvitys on vuodelta 2018 ja se kattaa vuonna 2016 kartoitetun alueen lukuun ottamatta Keskuspuistoa ja Talia.²⁶

²⁰ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistiolunnokseen.

²¹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

²² Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

²³ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistiolunnokseen.

²⁴ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/kasvit-ja-elaimet/nisakkaat/lepakot> Luettu 3.1.2018.

²⁵ Lammi & Routasuo 2017, 2. Viite viittaa kolmeen edelliseen virkkeeseen.

²⁶ Lammi & Routasuo 2018, 5.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kalojen suojeleminen jäi huomioimatta luonnonsuojeluohjelmassa. Vastuu kalojen suojelusta Helsingin seudulla jakautuu monelle eri taholle. Helsingin kaupungilla kalastusasiat ovat kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialalla kalastuspäällikön vastuualueella. Ympäristönsuojeluyksikön vesitiimi seuraa kaloihin liittyvää vesistön tilaa. Helsingin seudun ympäristöpalvelut HSY tekee vesistön laadun seurantaan ja koekalastusta, mutta toiminnasta puuttuu suojelunäkökulma.²⁷

Hyönteisten tilanne Helsingissä on huonosti tunnettu, koska asian selvittämiseen ei ole vakituista henkilöä eikä aikaa. Helsingin alueen kovakovakuoriaisista tai perhosista ei ole tietoja. Parhaiten tunnetaan sudenkorentojen elinalueet. Alueet, joilla uhanalaiset sudenkorennot viihtyvät, ovat yleensä jo suojeltuja. Hyönteisten lisäksi muidenkin selkärangattomien esiintyvyys Helsingissä on huonosti tunnettu. Hyönteisiä ei tunneta, koska niillä ei ole ”puolustajia”. Hyönteisharrastajia voisi hyödyntää hyönteisten elinalueiden kartoittamisessa.²⁸

Helsingissä kasvien tilanne on hyvin tunnettu kasvitieteilijä Arto Kurton ansiosta. Osa tiedoista on kuitenkin vanhaa. Sammalista ja jäkälästä ei tiedetä juuri mitään.²⁹

Luonnonsuojeluohjelma perustui siis monin osin vajavaiseen tietoon, mutta suojelu-kohteiden valinta tehtiin kuitenkin laajasti olemassa olevaa tietoa hyödyntäen ja luonnontieteellisen kriteeristön perusteella. Ohjelmassa tiedostettiin myös, että ohjelmaan voi tulla luontotyyppisiin, luonnonmuistomerkkeihin ja erityisesti suojeltaviin lajeihin liittyviä täydennystarpeita.³⁰

Luonnonsuojeluohjelman ulkopuolelta kaupungissa suojeltaviin kohteisiin on tullut lisäksi Veräjämäen lehto. Veräjämäen lehdon valinta suojeltavien kohteiden listalle perustuu kaupunginvaltuuston tahtoon.³¹ Kaupunkiympäristölautakunnan ympäristö ja lupajaosto perusteli lausuntopyynnössään Veräjämäen lehdon suojelutarvetta muun muassa sillä, että kohteessa yhdistyy kaksi erityisen suojelunarvoista luontotyyppiä: lahoppuustoiset lehdot ja luonnontilaisen kaltaiset vanhat metsät. Alueella esiintyy myös yksi erittäin uhanalainen kasvilaji sekä kaksi valtakunnallisesti uhanalaista lahoajalajia.³²

²⁷ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

²⁸ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

²⁹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

³⁰ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 8.

³¹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatune kommentteineen).

³² Kaupunkiympäristölautakunnan ympäristö- ja lupajaosto 15.12.2017 § 110.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.1.2. Valtion luonnonsuojeluohjelmat ovat toteutumassa

Valtiolla on kuusi eri luonnonsuojeluohjelmaa: soiden, lintuvesien, harjujen, lehtojen, rantojen sekä vanhojen metsien suojeluohjelmat. Näiden lisäksi valtioneuvosto ja ympäristöhallinto ovat käynnistäneet erilaisia toimintaohjelmia luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.³³

Helsingissä on kolmeen näistä liittyviä kohteita: lintuvesien, harjujen ja lehtojen suojeluohjelmaan.³⁴

Porvarinlahden, Bruksvikenin, Torpvikenin ja Östersundominlahden (Karlvik ja Kappellvik ympäristöineen³⁵) muodostama kokonaisuus kuuluu valtakunnalliseen lintujensuojeluohjelmaan vuodelta 1982.³⁶ Sekä Östersundomin lintuvedet (91,58 ha) että Porvarinlahti on rauhoitettu jo ennen luonnonsuojeluohjelman alkua 2015: vuonna 2003 ja vuonna 1997. Molemmilta alueita puuttuu hoito- ja käyttösuunnitelma. Östersundomin lintuvesille sellaista oltaisiin luonto ja ympäristötietoisuustiimin marraskuussa 2018 päivitettyjen suunnitelmien mukaan laatimassa 2023.³⁷ Luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2023 ei esitetty Helsingin kaupunkiin kuuluvalla Östersundomin alueelle uusia luonnonsuojelualuekohteita, vaan vain alueella jo sijainneet suojelualueet. Ohjelmassa todettiin, että Östersundomin alueen suunnittelun edetessä luonnonsuojeluohjelmaa olisi tarpeen täydentää kattamaan koko Helsingin alue.³⁸ Luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin mukaan myös Östersundomille pitäisi laatia luonnonsuojeluohjelma, ja turvata luontoarvojen säilyminen suojelualueiden ulkopuolellakin.³⁹

Kallanlahdenharju ja sen eteläpuolisella merialueella oleva harjuselänteen jatko (vedenalainen hiekkasärkkä, joka on Natura-luontotyyppi⁴⁰) kuuluvat valtakunnalliseen harjijensuojeluohjelmaan vuodelta 1984.⁴¹ Kallahdenharju on ensimmäisen kerran rauhoitettu jo 1973 ja aluetta (nyt 3,67 ha) on laajennettu 1990. Kallahden rantaniitty

³³ http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Luonnonsuojeluohjelmat Luettu 18.10.2018.

³⁴ Helsingin kaupungin luonnonsuojeluohjelma 1989, 2.

³⁵ Ellermä 2018, 114.

³⁶ Helsingin kaupungin luonnonsuojeluohjelma 1989, 2.

³⁷ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista, viittaa kolmeen edelliseen virkkeeseen.

³⁸ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostaselvitys, korjattu ehdotus. Ympäristökeskus 29.9.2015, 4–5, viittaa kahteen edelliseen virkkeeseen.

³⁹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatune kommentteineen).

⁴⁰ [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Kallahden_harju_niitty_ja_vesialueet\(5523\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Kallahden_harju_niitty_ja_vesialueet(5523)) Luettu 7.1.2018.

⁴¹ Helsingin kaupungin luonnonsuojeluohjelma 1989, 3.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

(5,44 ha) on myös rauhoitettu jo 1993. Molemmilla alueilla on 2014–2023 voimassa olevat hoito- ja käyttösuunnitelmat.⁴²

Kallahden matalikko kuului 83,60 hehtaarin laajuisena alueena luonnonsuojeluohjelmaan 2015–2023. Kaupunkiympäristölautakunnan ympäristö- ja lupajaosto esitti kaupunginhallitukselle ja edelleen Uudenmaan ELY-keskukselle Kallahden matalikon luonnonsuojelualueen perustamista sekä alueen hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistamista 14.12.2018.⁴³

Valtakunnalliseen lehtojen suojeluohjelmaan vuodelta 1989 kuuluu Helsingissä kolme aluetta: Ruutinkoski, Ramsinniemi ja Mustavuoren-Porvarinlahden alue.⁴⁴ Ruutinkosken (8,64 ha) ja Ramsinniemen (7,24 ha) lehdot oli rauhoitettu jo 1990.⁴⁵ Osan Mustavuoren alueesta omistaa Vantaa ja yksityinen maanomistaja.⁴⁶

Mustavuoren luonnonsuojelualueen laajennus Mustavuoren eteläosaan (29,44 ha) kuuluu luonnonsuojeluohjelmaan 2015–2024.⁴⁷ Luonto ja ympäristötietoisuustiimiltä saadun aikataulusuunnitelman mukaan alueen rauhoitusesitys olisi tarkoitus saada vireille vuonna 2023.⁴⁸

2.1.3. Natura on toteutunut hyvin lukuun ottamatta Mustavuoren-Östersundomin aluetta

EU:n luonnonsuojeluohjelman tavoitteet esitetään luonto- ja lintudirektiiveissä. Luontodirektiivi koskee eläimistöä, kasvistoa ja luontotyyppejä. Sen tavoitteena on saa-

⁴² Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista, viittaa kolmeen edelliseen virkkeeseen.

⁴³ Kaupunkiympäristölautakunnan ympäristö ja lupajaosto 14.12.2018 § 233; <https://www.hel.fi/uutiset/fi/kaupunkiymparisto/kallahti-191218> Luettu 7.1.2019.

⁴⁴ Helsingin kaupungin luonnonsuojeluohjelma 1989, 3.

⁴⁵ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

⁴⁶ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus –tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistiluonnokseen.

⁴⁷ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostaselvitys, korjattu ehdotus. Ympäristökeskus 29.9.2015, 19,29–30, 98.

⁴⁸ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

vuttaa ja säilyttää tiettyjen, direktiivin liitteissä lueteltujen lajien ja luontotyyppien suojelun taso suotuisana⁴⁹, säilyttää laji luontaisessa ympäristössään niin, ettei sen luontainen levinneisyysalue supistu sekä säilyttää riittävä määrä lajin elinympäristöjä, jotta kannan säilyminen voidaan turvata myös tulevaisuudessa.⁵⁰

Euroopan unionin luontodirektiivi sisältää kuusi luettelomuotoista liitettä:

jossa luetellaan sellaiset luontotyypit, joiden suojelemiseksi on perustettava erillinen suojelualue,

jossa luetellaan eläin- ja kasvilajit, joiden esiintymispaikoille on perustettava erityinen suojelualue (käytännössä Natura-alue, josta tarkemmin myöhemmin). Suomi on saanut liitteen kymmenelle lajille (kaloja ja riistanisäkkäitä) varauman jäsenneuvottelujen yhteydessä eli niiden suojelemiseksi ei tarvitse perustaa Natura 2000 –alueita Osa liitteen lajeista on määritelty ensisijaisesti suojeltaviksi lajeiksi.

- I, jossa luetellaan perusteet, joilla jokin alue tunnustetaan luontoarvoltaan erityisen tärkeäksi sekä perusteet liitteissä I ja II edellytettävien suojelualueiden määrittelemiseksi
- II, jossa luetellaan sellaisia eläin- ja kasvilajeja, jotka ovat tiukasti suojeltuja myös luonnonsuojelualueiden ulkopuolella. Liitteen lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty ilman erillistä suojelupäätöstäkin. Käytännössä jäsenmaiden on rauhoitettava omalla alueellaan elävät IV-liitteen lajit kansallisessa luonnonsuojelulainsäädännössään. Suomessa esiintyviä tällaisia lajeja ovat muun muassa liito-orava, kaikki lepakot ja jokihelmisimpukka.
- III, jossa luetellaan yhteisön tärkeinä pitämät eläin- ja kasvilajit, joiden ottaminen luonnosta ja hyväksikäyttö voi vaatia sääntelyä, esimerkiksi ruokakalat.
- IV, jossa luetellaan menetelmät, joita ei saa käyttää eliöiden pyydystämiseen eikä tappamiseen.⁵¹

Euroopan unionin jäsenmaat raportoivat komissiolle kuuden vuoden välein luontodirektiivin toimeenpanosta. Raportti sisältää arvioinnin kaikkien direktiivin tarkoittamien

⁴⁹ Direktiivissä on luokiteltu suojelutaso neljään eri luokkaan: suotuisa, epäsuotuisa riittämätön, epäsuotuisa huono, ei tiedossa, jätetty arvioimatta. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyytit/Luontodirektiivin_luontotyytit/Luontodirektiivin_luontotyyppiraportit Luettu 20.11.2018.

⁵⁰ http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Lajien_suojelu/EUn_lintu_ja_luontodirektiivit Luettu 20.11.2018.

⁵¹ EU:n luontodirektiivi, liitteet I–VI; https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Luonto_ja_lintudirektiivien_lajit Luettu 8.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

luontotyyppien ja lajien suojelutasosta. Viimeisin, vuosia 2007–2012 koskenut suojelutason arviointi on tehty vuonna 2013.⁵²

Yksi tärkeimmistä keinoista päästä EU:n luonnonsuojelutavoiteisiin on Natura 2000 -verkosto. Natura on EU:n ohjelma, jonka tarkoituksena on turvata luontodirektiivissä määriteltyjen luontotyyppien ja lajien ja lintudirektiivissä määriteltyjen lintujen elinympäristöjä.⁵³

Jäsenvaltiot ehdottavat itse alueitaan Natura-verkostoon. Suomen Natura-alueet ovat pääasiassa nykyisiä luonnonsuojelualueita, erämaa-alueita ja suojeluohjelmien kohteita. Verkostolla suojellaan myös saariston ja rannikon vedenalaista luontoa, järviä, suuria jokia, pienvesiä, kallioita ja kulttuuriympäristöjä.⁵⁴

Helsingin alueella Natura-kohteisiin kuuluvat Vantaanjoki, Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet, Kallahden harju- niitty- ja vesialueet ja Vanhankaupunginlahden lintuvesi.⁵⁵ Viikki-Vanhankaupunginlahden ja Vantaanjoen sekä Haltialan alueet ovat luonnonsuojeluohjelman mukaan myös Helsingin luonnon suuria ydinalueita, joiden jo rauhoitettuja alueita merkittävän osan luonnonsuojeluohjelmaan nimetyistä alueista pitäisi tukea.⁵⁶

Vantaanjoesta Natura 2000 alueeseen kuuluu vain pääuoman 59 kilometrin pituinen osa. Vantaanjoen alue on tiheästi asuttu ja joen luonnontilaa on muutettu satojen vuosien ajan. Pelloilta valuneet ravinteet ja asutuksen ja teollisuuden likavedet ovat rehevöittäneet ja lianneet jokea.⁵⁷

Vantaanjokea ei voi sen runsaan käytön vuoksi suojella luonnonsuojelulain nojalla eikä sen alueita siksi ole luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2024.⁵⁸ Vantaanjoen suojelussa keskitytään suojelemaan EU:n direktiivissä mainittuja joessa eläviä lajeja ympäristösuojelulain ja vesilain nojalla. Erityisesti Vantaanjoessa suojellaan luontodirektiivissä mainittua Suomessa uhanalaista ja rauhoitettua vuolejokisimpukkaa.

⁵² http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyytit/Luontodirektiivin_luontotyytit/Luontodirektiivin_luontotyytipiraportit Luettu 20.11.2018

⁵³ http://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/natura2000/index_fi.htm; http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet; <http://www.metsa.fi/natura2000alueet> Luettu 8.1.2019.

⁵⁴ <http://www.metsa.fi/natura2000alueet> Luettu 8.1.2019.

⁵⁵ http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet?f=Uudenmaan_ELYkeskus Luettu 8.1.2019.

⁵⁶ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 4.

⁵⁷ [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vantaanjoki\(27522\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vantaanjoki(27522)) Luettu 8.1.2019.

⁵⁸ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Vantaanjoen alueella elävä vuollejokisimpukkapopulaatio on arvioitu yli kahdeksi miljoonaksi yksilöksi ja se on merkittävin vuollejokisimpukan esiintymä Suomessa. Esiintymä on hyvin merkittävä myös Euroopan mittakaavassa. Luontodirektiivin lajeista myös saukkoa esiintyy Vantaanjoen pääuomassa.⁵⁹

Luonnonsuojeluohjelmassa on esitetty suojeltavaksi vain yksi Vantaanjokeen liittyvä alue, Oulunkylän rantapuiston jalopuulehto, jonka pinta-ala on 0,91 hehtaaria.⁶⁰ Lisäksi ohjelman ulkopuolelta rauhoitettaviin kohteisiin lisätty Veräjämäen lehto sijaitsee Vantaanjoen varressa.

Suurin osa (305,55 ha) Viikki-Vanhankaupunginlahden 316 hehtaarin Natura-alueesta oli rauhoitettu jo ennen vuoden 2015 luonnonsuojeluohjelman alkua. (Ks. kuva 1). Ainoa Vanhankaupunginlahden Natura-alueen vielä rauhoittamaton osa on Purolahden rantaniitty Vanhankaupunginlahden koillispuolella. Alue sisältyy 13,65 hehtaarin laajuisena luonnonsuojeluohjelmaan, mutta Helsinki ei voi esittää sen rauhoittamista, koska valtio omistaa alueen. Vain maanomistaja voi hakea rauhoituspäätöstä. Alue on kuitenkin merkitty Helsingin kaupungin yleiskaavaan, joka tuli voimaan 5.12.2018.⁶¹

Purolahden rantaniityn lisäksi vuoden 2015 luonnonsuojeluohjelmaan sisältyy joitakin muitakin Vanhankaupunginlahden Natura-alueen lähellä olevia kohteita. Kohteet (kuva 1) ovat lueteltuna tässä myötöpäivään pohjoisesta alkaen lahden ympäriltä, oikealla:

- Pornaistenniemen tervaleppälehto 7,97 hehtaaria, rauhoitettu vuonna 2016,
- Viikin pähkinäpensaslehto 1,03 hehtaaria, omistaja valtio, joten Helsinki ei voi tehdä kohteelle rauhoitusesitystä,
- Mäyrämetsä 4,7 hehtaaria, omistaja valtio,
- Mölylän metsä ja Bäcksin torpan rinneriitty, metsä 15,89 hehtaaria rauhoitettu 2016. Rinneriityn omistaa valtio, joten Helsinki ei voi hakea sille rauhoitusesitystä,

⁵⁹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vantaanjoki\(27522\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vantaanjoki(27522)) Luettu 8.1.2019; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus –tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistiolunnokseen.

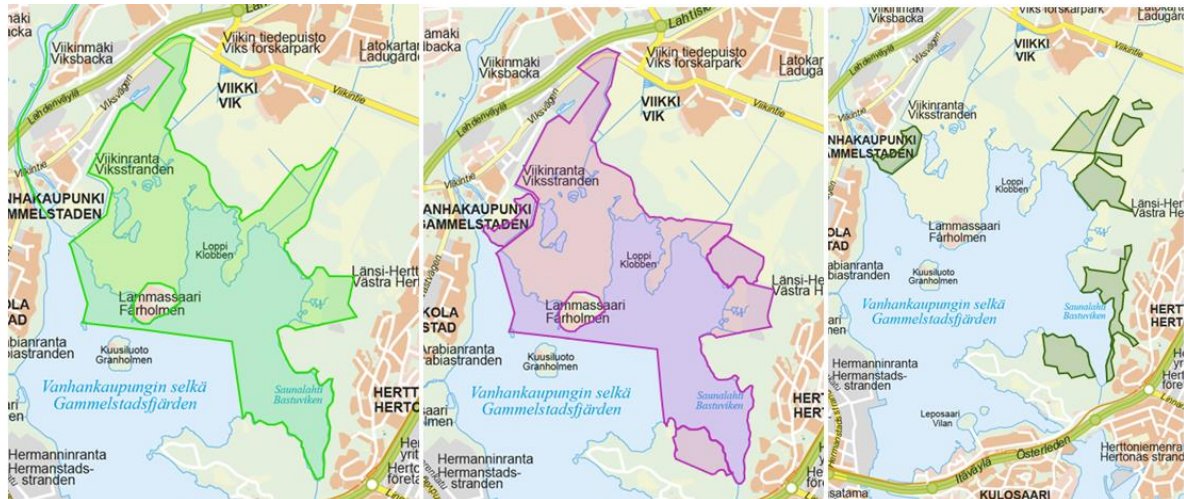
⁶⁰ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 4.

⁶¹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista; Helsingin karttapalvelun luontotietojärjestelmän tiedot Natura-alueet, luonnonsuojelualueet ja luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 alueet, <https://kartta.hel.fi/link/5GJCTZ> 8.1.2019; <http://www.yleiskaava.fi/> ja <http://www.yleiskaava.fi/yleiskaava/voimaan-tullut-yleiskaava/> Luettu 8.1.2019; Teemakartta kaupunkiluonto. Helsingin uusi yleiskaava, kaupunkikaava 14.6.2016; Natura-alueen kokonaispinta-ala lähteestä [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vanhankaupunginlahden_lintuvesi\(5522\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vanhankaupunginlahden_lintuvesi(5522)) Luettu 10.1.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

- Fastholma ja Saunalahden itäpuolinen metsä 15,23 hehtaaria, joille on suunnitteilla rauhoitusesitys vuoden 2022 marraskuussa 2018 saadun tiedon mukaan ja
- Kivinokan vanha metsä 13,6 hehtaaria, rauhoitettu 2017, hoito- ja käyttösuunnitelma oli vielä hieman keskeneräinen vuoden 2019 alussa.⁶²

Kuva 1. Viikin-Vanhankaupunginlahden alueella sijaitsevat Natura-alueet (vasemmalla, vaaleanvihreällä), rauhoitetut luonnonsuojelualueet (keskellä, violetilla) ja luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2024 esitetyt alueet (oikealla, tummanvihreällä).⁶³

Natura-alueet Mustavuoren lehto, Östersundomin lintuvedet ja Kallahden harju- niitty- ja vesialueet kuuluvat myös valtion luonnonsuojeluohjelmiin. Niiden tilannetta on käsitelty luvussa 2.1.2.

Neljästä erillisestä osasta Helsingin ja Vantaan raja-alueilla koostuvasta Mustavuoren lehdon ja Östersundomin Natura-alueesta (355 ha) oli ennen luonnonsuojeluohjelman alkua rauhoitettu 157,26 hehtaaria (44 %).⁶⁴ Kuten luvussa 2.1.2 todettiin,

⁶² Tieto hoito- ja käyttösuunnitelman tilanteesta saatu kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus –toimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saaduista kommentteista muistiolunokseen.

⁶³ Kuva on koostettu kuvakaappauksina Helsingin karttapalvelun luontotietojärjestelmästä <https://kartta.hel.fi/link/5GJCTZ> 8.1.2019 siten, että karttanäkymään on valittu Natura-alueet, luonnonsuojelualueet ja luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 alueet.

⁶⁴ [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Mustavuoren_lehto_ja_Ostersundomin_lintu\(5975\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Mustavuoren_lehto_ja_Ostersundomin_lintu(5975)) Luettu 8.1.2019; Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

vuoden 2015 luonnonsuojeluohjelmassa ei tarkasteltu Östersundomin aluetta. Alueen suojeluohjelmaa oli tarkoitus täydentää maankäytön edetessä, mutta marraskuussa 2018 saatujen tietojen⁶⁵ mukaan tällaisia täydennyksiä ei ole tehty. Ohjelmassa olevat kohteet Mustavuoren eteläosa ja Porvarilahden eteläranta kattavat kuitenkin osia Natura-alueesta. Luonnonsuojeluohjelmassa esitetystä Porvarinlahden eteläosan alueesta (55,09 ha) kuuluu Naturaan lähinnä vesialue ja Mustavuoren eteläosan alueesta (29,44 ha) Porvarinlahden perukkaa ja rantametsää.⁶⁶

Östersundom-toimikunta päätti hyväksyä Östersundomin yhteisen yleiskaavan kokouksessaan 11. joulukuuta 2018. Kaavaan on merkitty luonnonsuojelualueita noin 4 km² (400 hehtaaria). Kaavaan merkityt alueet eivät ole uusia luonnonsuojelualueita, vaan jo olemassa olevia Natura- tai luonnonsuojelualueita.⁶⁷

Kuva 2. Mustavuoren lehdon ja Östersundomin lintuvedet alueella sijaitsevat Natura-alueet (vasemmalla, vaaleanvihreällä), rauhoitetut luonnonsuojelualueet (keskellä, violetilla) ja luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2024 esitetyt alueet (oikealla, tummanvihreällä).⁶⁸

Kallahden harju- niitty- ja vesialueet kattavasta 251 hehtaarin laajuisesta Natura-alueesta oli jo ennen luonnonsuojeluohjelman alkua 2015 suojeltu kaikki Natura-alueeseen kuuluvat maa-alueet. Näitä olivat Kallahdenharju alueen pohjoispäässä ja Kal-

⁶⁵ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

⁶⁶ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoeselvitys, 4–5, 98–102.

⁶⁷ <https://www.hel.fi/uutiset/fi/kaupunkiymparisto/ostersundom-111218> Luettu 10.1.2018; Östersundom –toimikunta ptk 11.12.2018, 5; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus –tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistioluonnokseen.

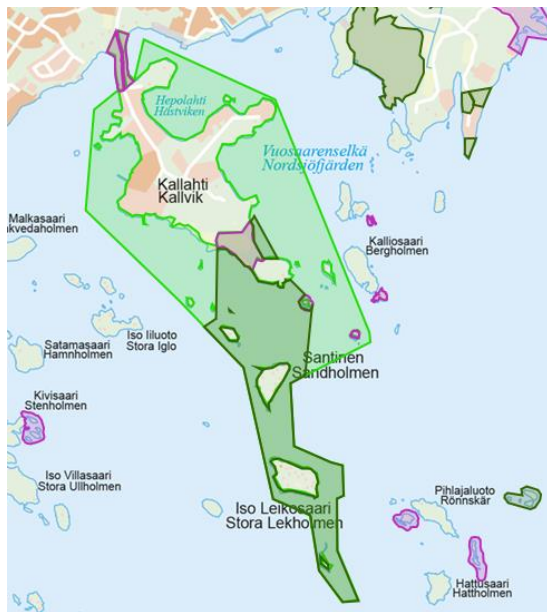
⁶⁸ Kuva on koostettu kuvakaappauksina Helsingin karttapalvelun luontotietojärjestelmästä <https://kartta.hel.fi/link/5GJCTZ> 8.1.2019 siten, että karttanäkymään on valittu Natura-alueet, luonnonsuojelualueet ja luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 alueet.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

lahdenniemen rantaniitty alueen keskiosassa. Tämän lisäksi oli suojeltu Kallahden niemeä ympäröivät vesialueet Kutusärkän saaren eteläpuolelle saakka.⁶⁹ Jos Kallahden matalikon perustamisesitys toteutuu 14.12.2018 esitetyn mukaisesti (ks. luku 2.1.2), rauhoitetun Natura-alueen pinta-alaksi tulee 92,62 hehtaaria ja suojellun alueen osuus Kallahden Natura-alueesta on tällöin 37 prosenttia. Suojelematta jää vain vesialuetta, jonka suojelua toteutetaan vesilain nojalla (kuva 3).⁷⁰

Kuva 3 Kallahden harju-, niitty- ja vesialueet- Natura-alue (vaaleanvihreällä), rauhoitetut luonnonsuojelualueet (violetilla) ja luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2024 esitetyt alueet (tummanvihreällä).

EU:n luonto- ja lintudirektiiveissä mainittujen Helsingissä esiintyvien lajeja koskevien tavoitteiden toteutumisen tilanne ei ole niin selkeä kuin Natura-2000-ohjelman. Helsingissä esiintyviä luontodirektiivin IV-liitteessä lueteltuja lajeja, joiden elämänvaiheet on tiukasti suojeltu myös luonnonsuojelualueiden ulkopuolella, ovat muun muassa saukko ja kymmenen eri lepakkolajia. Kuten luvussa 2.1.1 todetaan, vain osan lajeista esiintyvyys Helsingin alueella on kattavammin selvitetty, eikä siksi kaikkien direktiivissä lueteltujen lajien tilannetta ole voitu ottaa huomioon luonnonsuojeluohjelmaa laatiessa, päivittäessä tai toteuttaessa.⁷¹

⁶⁹ [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Kallahden_harju_niitty_ja_vesialueet\(5523\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Kallahden_harju_niitty_ja_vesialueet(5523)) Luettu 9.1.2018.

⁷⁰ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista; [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Kallahden_harju_niitty_ja_vesialueet\(5523\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Kallahden_harju_niitty_ja_vesialueet(5523)) Luettu 9.1.2018.

⁷¹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Luontodirektiivin IV-liitteessä mainittujen suojeltavien lajien kartoittaminen ja niiden esiintyvyyden tunteminen Helsingin alueella riippuu osin siitä, onko lajeilla aktiivisia "puolustajia". Helsingin kaupungilla ei ole resursseja kaikkien lajien kattavaan kartoittamiseen ja seurantaan alueellaan, vaan ulkopuoliset tutkijat, harrastajat tai muut aktiivit nostavat tiettyjä lajeja esille, jolloin osa lajeista jää selvittämättä. Esimerkiksi lahokaviosammal on laji, jonka esiintymät ovat alun perin tulleet virkamiesten tietoon kuntalaisten ja järjestöjen havaintojen avulla.⁷²

Lietetatar on ainoa luontodirektiivin IV-liitteessä mainittu kasvilaji, josta tunnetaan esiintymä Helsingissä. Esiintymä on Malkasaassa ja alue on vuokrattu muille. Esiintymän tämänhetkisestä tilanteesta ei tiedetä. Kuten luvussa 2.1.1 todetaan, direktiivin IV-liitteessä mainittujen sammalien ja jäkälien esiintymisestä Helsingissä on hyvin vähän tietoa. Vain lahokaviosammalta on kartoitettu, koska Suomessa on lajin huippuasiantuntija.⁷³

EU:n luontodirektiivin I liitteen mukaiset luontotyytit on Helsingissä selvitetty Natura-alueilta, mutta ei muualta. Luonnonsuojelualueita perustettaessa tehdään kasvillisuusselvitys.⁷⁴

EU:n lintudirektiivin toteutuminen Helsingissä on luonto- ja ympäristötiimin mukaan kohtuullisen hyvä. Aktiivit ja tutkijat nostavat ovat nostaneet joitakin lajeja esille. Lintujen suojelussa kaupungilla on ollut järkevää ja hyödyllistä yhteistyötä lintuharrastajajärjestöjen kanssa. Tringa (Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys) tuottaa hyvää tietoa suojeltavista linnuista.⁷⁵

2.1.4. Luonnonsuojelualueiden perustamisen aikataulut on määritelty, mutta toteutus on hidasta

Luonnonsuojeluohjelman tavoitteena oli määritellä esitettyjen alueiden perustamisen sekä niiden hoito- ja käyttösuunnitelmien aikataulu, kuitenkin niin, että aikataulua päivitettäisiin tarvittaessa. Luonnonsuojeluohjelman mukaan päivitystarpeita voisi tulla,

⁷² Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus –tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistioloonnokseen.

⁷³ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

⁷⁴ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

⁷⁵ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

jos ohjelmassa esitettyjen alueiden luontoarvot heikentyisivät ohjelmakauden aikana tai uusia suojelun tarpeessa olevia alueita ilmenisi.⁷⁶

Alueiden perustamisen aikataulun määrittely on tavoitteena monitulkintainen ja sen toteutumista on hankala arvioida. Ei ole selvää, mitä tarkoittaa luonnonsuojeluohjelmassa tavoitteeksi asetettu ”alueiden rauhoittaminen” eli missä vaiheessa rauhoittamiseen liittyvää prosessia (taulukko 1) sen voi katsoa tapahtuneen. Talousarviotavoitteiden toteutumisen arvioimiseksi kaupunkiympäristön toimialalla vuosina 2016–2018 katsottiin, että rauhoitusesitys on laadittu siinä vaiheessa, kun hoito- ja käyttösuunnitelma ja rauhoitusesitys on laadittu valmiiksi lähetettäväksi asukkaiden ja asiansaisten kannanotoille. Vuodesta 2019 alkaen talousarviotavoitteita tarkastellessa tulkitaan niin, että rauhoitusesitys on laadittu siinä vaiheessa, kun esitys on valmis ympäristö- ja lupajaoston käsiteltäväksi.⁷⁷

⁷⁶ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostaselvitys.

⁷⁷ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018. Viittaa kahteen edelliseen virkkeeseen.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 1 Luonnonsuojelualueen rauhoittamisprosessi Helsingin kaupungilla 2018.⁷⁸

1. Luonnonsuojelualue halutaan perustaa
2. Maanomistuksen selvittäminen
3. Hoito- ja käyttösuunnitelman tarpeen arviointi
4. Tarvittavien luontotietojen listaaminen
5. Luontoselvityksiin tarvittavan konsulttityön hankinta
6. Luontoselvitys (luontoarvojen ja rakenteiden inventointi)
7. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen⁷⁹
8. Kuntalaisten näkemysten pyytäminen (osallistaminen)
9. Perustamisesityksen valmistelu
10. Asianosaisten ja muiden sidosryhmien⁸⁰ kannanotot
11. Lainhuutotodistusten tulostaminen
12. Kannanottojen käsittely ja vastineet
13. Käsittely ympäristö- ja lupajaostossa
14. Käsittely kaupunginhallituksessa
15. ELY-keskus tekee perustamispäätöksen
16. Alueen merkitsemiseminen⁸¹
17. Alueen hoito- ja käyttösuunnitelman toimenpiteiden toteuttaminen⁸²
18. Hoito- ja käyttösuunnitelman päivittäminen kymmenen vuoden välein

Luonnonsuojeluohjelman liitteessä IV jaettiin luonnonsuojeluohjelman kohteet neljään eri kiireellisyysluokkaan, jotka määrittivät tavoiteaikataulut eri kohteiden perustamiselle: luokan I kohteet perustettaisiin vuosina 2015–2019; luokan II 2019–2021, luokan III 2022–2024 ja luokan IV Santahaminan maankäytön mahdollisesti muuttuessa. Luokan I kriteereinä oli, että kohde liittyy Natura-alueeseen tai sen valmistelu oli jo aloitettu. Luokan III kriteerinä oli, että kohteen valmistelua ei ollut aloitettu eikä näköpiirissä ollut erityisiä uhkia tai pikaista hoitotarvetta tai sellaista suunnitelmaa, joka vaikuttaisi kohteen luonnonoloihin. Luokan II kohteet olivat ominaisuuksiltaan luokkien I ja III väliltä.⁸³

⁷⁸ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelusta 20.6.2018 saatu materiaali Luonnonsuojelualueiden perustamisen vaiheet ja arvio niiden kestosta 16.12.2015; Tarkastuslautakunnan 1. jaoston arviointikäynti kaupunkiympäristön toimialalle 24.10.2018; Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018. Huom. Prosessi oli erilainen ennen Helsingin organisaatorakenneuudistusta 1.6.2017; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus tiimin päälliköltä 5.2.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun ja vastauksen liitteenä ollut aineisto luonnonsuojelualueen perustamisesityksen ja hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelusta ja auditoinnista.

⁷⁹ Tämä voidaan tehdä myös myöhemmässä vaiheessa, jopa perustamisesityksen hyväksymisen jälkeen. On tavallista, että hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja luonnonsuojelualueen perustamisesitystä laaditaan rinnakkain.

⁸⁰ Tarkempi erittely tässä tarkoitetuista asianosaisista ja muista sidosryhmistä on luvussa 2.2.2.

⁸¹ Rakennukset ja yleiset alueet -palvelukokonaisuus vastaa alueen merkitsemisestä.

⁸² Luonto ja ympäristötietoisuus tiimi sopii vuosittain toimenpiteiden toteuttamisesta yhdessä rakennukset ja yleiset alueet (Rya) -palvelukokonaisuuden kanssa. Yleensä Rya tilaa toimenpiteet rakentamispalveluliikelaitos Staralta.

⁸³ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, liite 4.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Ohjelmalle oli siis määritelty aikataulu, jossa kohteet olivat kiireellisyysjärjestyksessä. Luonto ja ympäristötiimin haastatteluista saatujen tietojen ja aineistojen mukaan aikataulua ylläpidetään jatkuvasti ja päivitetään tarvittaessa. Kohteiden kiireellisyysjärjestys ja useiden hoitosuunnitelmien ja rahoittamisesitysten laatimisaikataulut ovat muuttuneet merkittävästi vuonna 2015 laaditusta aikataulusta (ks. liite 2). Aikataulu-muutosten syyt ovat olleet pääosin saman tyyppisiä, joilla kiireellisyysjärjestystä perusteltiin vuonna 2015. Alueen luontoarvot ovat esimerkiksi joutuneet uhatuksi asuinrakentamisen tai lisääntyneen virkistys- tai harrastuskäytön ja sen aiheuttaman kulumisen vuoksi, jolloin niiden rauhoittamista pitää kiirehtiä.⁸⁴

Muuna syynä aikataulujen muuttamiselle ovat olleet esimerkiksi valtuuston halu kiirehtiä jonkin alueen perustamista. Tämä koskee erityisesti luonnonsuojeluohjelman ulkopuolelta tullutta Veräjämäen lehdon luonnonsuojelualueen perustamista. Aikataulua on myös muutettu, koska sen on havaittu olevan liian tiukka. On pyritty realistisempaan aikatauluun ja jaettu valmistelua usealle vuodelle. Aikatauluihin vaikuttaa myös hoito- ja käyttösuunnitelmien ja perustamisesitysten laatimisen sovittelu käytettävissä olevan henkilöstön muihin töihin.⁸⁵

Luotoja ei vuonna 2015 laaditussa aikataulussa pidetty kiireellisenä kohteena, vaan ne oli pääsääntöisesti merkitty luokkaan III eli viimeistään vuonna 2024 perustettavaksi (ks. liite 2). Vuonna 2018 päivitettyissä suunnitelmissa niiden perustamista kuitenkin kiirehdyttiin, koska Helsingille oli suunnitteilla merellinen strategia.⁸⁶

Luonnonsuojeluohjelman liitteenä olleeseen kiireellisyysjärjestykseen oli merkitty aikataulutavoitteita myös useiden sellaisten alueiden perustamiselle, jotka eivät ole kokonaan tai edes osittain Helsingin kaupungin omistuksessa. Luonnonsuojeluohjelmassa oli yhteensä 17 aluetta⁸⁷, jotka eivät olleet kokonaan kaupungin omistuksessa (ks. liite 2). Luonnonsuojelualue voidaan perustaa vain joko maanomistajan tai valtion viranomaisen aloitteesta.⁸⁸ Tämä on huomioitava, kun tarkastellaan ohjelman

⁸⁴ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

⁸⁵ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

⁸⁶ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

⁸⁷ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys. Ympäristökeskus 29.9.2015, 19. Luonnonsuojeluohjelmaan oli virheellisesti kirjattu, että Viikin pätkinäpensaslehdon laajennusalue olisi kokonaan Helsingin kaupungin omistuksessa. Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

⁸⁸ http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Luonnonsuojelualueet/Luonnonsuojelu_yksityismailla Luettu 18.10.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

toteutumista aikataulussa. Kaupungin luonnonsuojeluohjelmalla voi olla oikeusvaikutuksia muiden omistamiin alueisiin vain siinä tapauksessa, että alueelle laadittavassa asemakaavassa tehdään varaus luonnonsuojelutarkoitukseen. Tällaisessa tilanteessa kaupungille voi tulla kyseisen alueen lunastus- tai korvausvelvollisuus.⁸⁹

Luonnonsuojeluohjelmassa todettiin, että tavoite luonnonsuojelualueen perustamisesta vuoteen 2024 mennessä ei välttämättä toteudu niillä alueilla, joita kaupunki ei omista ja joille on kaavoitettu muu käyttötarkoitus. Muiden omistamien kohteiden ottamista mukaan ohjelmaan ja niiden aikataulutusta perusteltiin kuitenkin siten, että ympäristölautakunnan tehtävänä kunnallisena viranomaisena oli edistää valtakunnallisten suojeluohjelmien toteutumista kaupungin alueella. Ohjelman pitkän aikavälin tavoitteena oli vaikuttaa siihen, että näille alueille laadittavissa asemakaavoissa tehtäisiin varaus luonnonsuojelutarkoitukseen. Muiden kuin kaupungin omistamien alueiden mukaan ottamista perusteltiin myös näiden alueiden erityisistä luontoarvoista ja niiden säilyttämistarpeesta tiedottamisena.⁹⁰

Luonnonsuojeluohjelma on käynnistynyt hitaasti (taulukko 2 ja taulukko 3). Vuoden 2018 loppuun mennessä vain kolmelle alueelle oli saatu perustamispäätös: Pornaisten tervaleppälehdon vuonna 2016, Möylän metsälle vuonna 2016, ilman valtion omistamaa Bäcksin torpan rinneriittyä ja Kivinokan vanhalle metsälle vuonna 2017. Näiden ohella oli saatu vireille Korkeasaarenluodon (2017), Maununnevan laajennuksen ja Kallahden matalikon perustamisesitykset (2018). Lisäksi vuonna 2018 tulivat valmiiksi luontoselvitykset Hallainvuoren ja Uutelan metsän, Rudträskin ja Skatanniemen alueilta.⁹¹

Luonnonsuojeluohjelmassa vuoteen 2018 mennessä perustettaviksi suunnitelluista kohteista Viikin pähkinäpensaslehdon laajennus, Mäyrämetsä ja Purolahden rantaniitty eivät olleet aikataulutettujen kohteiden joukossa enää marraskuussa 2018. Tämä johtuu siitä, että alueet ovat kokonaan valtion omistuksessa, jolloin Helsinki ei voi hakea niille rauhoituspäätöstä.⁹²

Haltialan alue on luonnonsuojeluohjelman mukaan yksi Helsingin luonnon suurista ydinalueista, jotka tuli erityisesti huomioida luonnonsuojeluohjelmassa.⁹³ Haltialan

⁸⁹ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 50.

⁹⁰ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 50–51.

⁹¹ Tiedot luontoselvitysten valmistumisesta saatu kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus –tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saaduista kommentteista muistioloennokseen.

⁹² Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

⁹³ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 4.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

aarnialue on rauhoitettu hakkuilta jo 1950-luvulla. Uudenmaan lääninhallituksen rauhoitus päätös on saatu vuonna 1984.⁹⁴

Paloheinä-Haltialan metsäalueelle on laadittu hoito- ja käyttösuunnitelmaa vuosina 2017–2018 ja alueen perustaminen on tarkoitus saada vireille vuoden 2019 aikana. Haltiala on runsaassa virkistyskäytössä. Alue on pinta-alaltaan suurin luonnonsuojeluohjelman alueista ja on vaatinut pitkän valmisteluajan. Kun Paloheinän-Haltialan luonnonsuojelualueen perustamisesitys saadaan valmiiksi, puolet luonnonsuojeluohjelman alueiden yhteenlasketusta pinta-alasta on valmisteltu suojeltavaksi (taulukko 3).⁹⁵

Madeluodon rauhoitusesitys olisi marraskuun 2018 suunnitelmien mukaan tulossa vireille vuonna 2019, jolloin tarkoitus olisi rauhoittaa yhteensä kahdeksan luotoa osana merellistä strategiaa.⁹⁶ Hallainvuorta oltaisiin perustamassa vuonna 2020 ja Mellunmäen luhtaa, Mustavuoren eteläosaa ja Porvarinlahden etelärantaa vuonna 2023.⁹⁷

Kallahden matalikon luonnonsuojelualueen perustamista suunniteltiin luonnonsuojeluohjelmassa vasta vuodelle 2024, mutta rauhoitusesitys pantiinkin vireille jo 2018. Kallahden matalikon luontoarvot ovat olleet uhattuna erityisesti runsaan virkistyskäytön vuoksi, jonka arvioitiin lisääntyvän Helsingin asukasmäärän kasvaessa. Alueella esimerkiksi ajetaan moottoriveneillä ja vesiskoottereilla.⁹⁸

⁹⁴ Helsingin karttapalvelun luontotietojärjestelmästä <https://kartta.hel.fi/link/5GJCTZ> aluetta napsauttamalla saadut tiedot. Luettu 31.1.2019.

⁹⁵ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatune kommentteineen); Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

⁹⁶ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

⁹⁷ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

⁹⁸ Kaupunkiympäristölautakunnan ympäristö ja lupajaosto 14.12.2018 § 233.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 2. Luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2024 vuoteen 2018 mennessä suunnitellut alueiden perustamisesitykset sekä perustamisesitysten toteutuminen tai suunniteltu aikataulu 28.11.2018.⁹⁹

Alueen nimi	Perustamisesitys luonnonsuojeluohjelman mukaan	Perustamisesitys 28.11.2018 tiedon mukaan	Perustamispäätös ELY-keskukselta	Onko Helsinki ainoa omistaja?	Pinta-ala
Pornaistenniemen tervaleppälehto	2018	2016	10.5.2016	kyllä	7,7
Mölylän metsä ja Bäcksin torpan rinneniiitty	2018	2016	10.5.2016	ei	12,6
Kivinokan vanha metsä ja tervaleppälehto	2018	2017	29.12.2017	kyllä	13,16
Korkeasaarenluoto	2018	2017		kyllä	0,59
Maununnevan luonnonsuojelualueen laajennus	2018	2018		kyllä	0,18
Paloheinän–Haltialan metsäalue	2018	2019		kyllä	138,24
Madeluoto	2018	2019		ei	0,07
Hallainvuori	2018	2020		kyllä	20,43
Mellunmäen luhta	2018	2023		kyllä	7,11
Mustavuoren eteläosa	2018	2023		kyllä	29,44
Porvarinlahden eteläranta	2018	2023		kyllä	55,09
Viikin pähkinäpensaslehdon laajennus	2018	–		ei	1,03
Mäyrämetsä	2018	–		ei	4,7
Purolahden rantaniitty	2018	–		ei	13,65
Kallahden matalikko	2024	2018		kyllä	83,51

Olisi voinut odottaa, että vuosina 2016–2018 noin 30 prosenttia luonnonsuojeluohjelmasta olisi toteutunut, koska aikaa ohjelman toteutumiseen oli yhteensä yhdeksän vuotta ja tuohon mennessä aikaa oli kulunut kolme vuotta. Pinta-alalla mitaten rauhoituksia oli kuitenkin toteutunut tai pantu vireille vain noin 22 prosenttia luonnonsuojeluohjelman koko pinta-alasta (taulukko 3). Jos marraskuun 2018 tilannetta ja suunnitelmia koskeva aikataulu toteutuu, luonnonsuojeluohjelmalla on kuitenkin edellytyk-

⁹⁹ Taulukko on koostettu seuraavista lähteistä: Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkoston selvitys, s. 19 ja liite 4. Liitteessä ja itse ohjelmassa on esitetty hieman eri tietoja alueista; Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julk. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

set toteutua aikataulussa. Toteutuminen edellyttää tavoitteeseen nähden riittäviä resursseja. Resurssikysymyksiä ja syitä vuosien 2016—2018 tavoitteiden toteutumatta jättämiseen käsitellään tarkemmin luvussa 2.2.1.

Taulukko 3. Luonnonsuojeluohjelman toteutuminen. Taulukko perustuu 28.11.2018 saatuun tietoon luonnonsuojeluohjelman toteutumisesta ja toteuttamissuunnitelmasta.¹⁰⁰ Taulukosta puuttuvat alueet, joille ei ole esitetty aikataulusuunnitelmaa. Nämä alueet eivät ole Helsingin kaupungin omistuksessa, joten Helsinki ei voi hakea niiden rauhoittamista.

Perustamisesitys vireillä vuonna	Perustettavan alueen pinta-ala	Ko. vuoteen mennessä perustettu/perustettavaksi esitetty pinta-ala	Pinta-alan osuus luonnonsuojeluohjelmassa esitetystä perustettavien alueiden kokonaispinta-alasta
2016	20,3	20,3	4 %
2017	13,75	34,05	6 %
2018	83,69	117,74	22 %
2019	152,66	270,4	50 %
2020	65,07	335,47	62 %
2021	0	335,47	62 %
2022	16,14	351,61	65 %
2023	112,75	464,36	86 %
2024	74,05	538,41	100 %

Toteutumista on pyritty kannustamaan vuosina 2016 ja 2017 asettamalla talousarviossa tavoitteet ko. vuonna vireille pantaville rauhoitusesityksille ja hoito- ja käyttösuunnitelmille. Mittarina on ollut vireille saatujen rahoitusesitysten ja hoito- ja käyttösuunnitelmien kappalemäärät. Talousarvion tavoitteiden toteutumista arvioidessa rauhoitusesityksen on tulkittu olevan ”vireillä” siinä vaiheessa, kun hoito- ja käyttösuunnitelma on teetetty ja esitys on ollut valmiina lähetettäväksi sidosryhmien kannanotoille (taulukko 1).¹⁰¹

Luonnonsuojeluohjelmalle talousarviossa asetetut tavoitteet toteutuivat vain vuonna 2018 (taulukko 4).

¹⁰⁰ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

¹⁰¹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 4. Helsingin kaupungin vuosien 2016-2019 talousarvioiden luonnonsuojeluun liittyvät toiminnalliset tavoitteet ja niiden toteumat. Tavoitteet olivat sitovat vuonna 2017.¹⁰²

Vuosi	Perustamisesityksiä tavoitteessa	Perustamisesityksiä vireillä	Hoito- ja käyttösuunnitelmia tavoitteessa	Hoito- ja käyttösuunnitelmia vireillä
2016	3	2	3	2
2017	3	1	3	2 ⁱ
2018	3	3 ⁱⁱ	3	5 ⁱⁱⁱ

ⁱ joista 1 sama kuin 2016

ⁱⁱ Haltialanmetsän perustamisesitys valmistui vuoden 2018 lopussa, mutta lähti kannanotoille vasta vuonna 2019. Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä 7.2.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

ⁱⁱⁱ joista 1 sama kuin 2017

Erilaisten alueiden perustamisprosessi vaatii hyvin erilaiset resurssit. Pääsääntöisesti isojen alueiden rauhoittamisesityksen laadinta on työläämpää kuin pienten. Suuren luonnonsuojelualueen perustamisprosessi konsulttityön hankinnasta perustamisesityksen ja hoito- ja käyttösuunnitelman hyväksymiseen kestää luonto ja ympäristötietoisuustiimin arvion mukaan kaksi ja puoli vuotta.¹⁰³ Samana vuonna sen sijaan on mahdollista saada valmisteltua useiden pienten kohteiden (erityisesti saarien tai luotojen) perustamisesitykset.¹⁰⁴

Esimerkiksi vuonna 2017 oli samaan aikaan valmisteilla kahden suuren luonnonsuojelualueen perustaminen: Kallahden matalikon ja Haltialanmetsän. Molemmat alueet vaativat paljon selvittämistä ja kuntalaisten ja muiden sidosryhmien näkemysten keräämistä, sillä erilaisia sidos- ja käyttäjäryhmiä on paljon. Koska samaan aikaan oli myös muita töitä tehtävänä, tavoitteita ei saavutettu.¹⁰⁵

Luonto ja ympäristötietoisuustiimin mukaan talousarvioletavoitteet olisi saavutettu helposti, jos olisi laadittu vain luotojen tai saarien luonnonsuojelualueiden perustamisesityksiä. Tämän sijaan on päätetty kohteiden kiireellisyysjärjestyksestä sillä periaatteella, että ne alueet, joiden luontoarvot ovat eniten uhattuna, perustetaan ensin.

¹⁰² Helsingin kaupungin talousarviot 2016—2018; Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

¹⁰³ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelusta 20.6.2018 saatu aineisto Luonnonsuojelualueiden perustamisen vaiheet ja arvio niiden kestosta 16.12.2015.

¹⁰⁴ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

¹⁰⁵ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Tämä on luonnonsuojeluohjelman liitteessä 4 esitettyjen aikataulutuspäätösten mukaista.¹⁰⁶

Kappalemääriä mittaava tavoite ohjaa lyhyellä tähtäimellä perustamaan ensin kaikki sellaiset kohteet, joiden rauhoitusesitysten laatiminen vie vähän resursseja. Tämä ei ole luonnonsuojelutavoitteiden kannalta järkevää. Luontoarvojen säilymisen kannalta on järkevää perustaa kiireellisimmin sellaiset luonnonsuojelualueet, joiden luontoarvot ovat kulloinkin eniten uhattuna.

2.1.5. Suojelualueiden määrää on nostettu ja ne saatiin yleiskaavaan

Kuten luvussa 1.2 todettiin, Helsingin strategiaohjelmaan 2013–2016 oli kirjattu toimenpiteeksi metsäisen suojeluverkoston perustaminen yleiskaavan yhteydessä ja suojelualueiden määrän nostaminen. Metsäverkoston vahvistaminen sisältyy myös kaupunkistrategiaan 2017–2021. Luonnonsuojeluohjelma toteuttaa hyvin tätä tavoitetta.

Kaikki luonnonsuojeluohjelman alueet saatiin yleiskaavaan.¹⁰⁷ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin mukaan luonnonsuojeluohjelman varsinaisena tavoitteena ei niinkään ollutkaan kaikkien alueiden perustaminen ohjelmassa esitetyssä aikataulussa, vaan pikemminkin alueiden saaminen yleiskaavaan, jota oltiin tuolloin jo valmistelemassa. Tämän vuoksi luonnonsuojeluohjelman valmistelua kiirehdyttiin.¹⁰⁸

Luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 kaupungin omistamista kohteista 19 on metsäisiä kohteita (taulukko 5). Ohjelmassa oli yhdeksän edelliseen luonnonsuojeluohjelmaan verrattuna kokonaan uutta metsäistä kohdetta. Näiden pinta-ala marraskuussa 2018 päivitettyjen tietojen mukaan on yhteensä 114,18 hehtaaria. Osa luonnonsuojeluohjelman metsäisistä kohteista on selvästi laajennettuja tai saman kokoisia edellisen luonnonsuojeluohjelman kohteita. Myös ohjelman ulkopuolelta toteutettavaksi tullut Veräjämäen lehto kuuluu metsäkohteisiin.

¹⁰⁶ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, liite 4.

¹⁰⁷ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; <http://www.yleiskaava.fi/> ja <http://www.yleiskaava.fi/yleiskaava/voimaan-tullut-yleiskaava/> Luettu 8.1.2019; Teemakartta kaupunkiluonto. Helsingin uusi yleiskaava, kaupunkikaava 14.6.2016 (myös tässä liitteenä 3).

¹⁰⁸ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 5. Luonnonsuojeluohjelmassa (LSO) 2015—2024 esitetyt metsäiset suojelukohteet sekä ohjelman ulkopuolelta tullut uusi kohde Veräjämäen lehto.¹⁰⁹

Oliko kohde uusi?	Toteutunut tai suunniteltu pinta-ala 28.11.2018, hehtaaria	Määrä
Uusi kohde	114,18	9
Ohjelman 2008–2017 kohde selvästi laajennettuna	178,96	3
Nykyisen ls-alueen pieni laajennus	2,27	1
Ohjelman 2008–2017 kohde	84,85	6
Ei lainkaan ohjelmassa	12,2	1
Kaikki yhteensä	392,46	20
Vain LSO:ssa mainitut yhteensä	380,26	19

Ohjelmaan valitut metsäisten kohteiden sijainti on valittu siten, että ne vahvistavat metsäverkostoa. Tämän voi todeta esimerkiksi Helsingin uuden yleiskaavan teemakartasta kaupunkiluonto (liite 3).¹¹⁰ Ohjelman alkuvuosina 2016—2018 on keskitytty nimenomaan metsäisten kohteiden rahoitusesitysten laatimiseen (ks. 26). Näistä suurimmalle, Paloheinä-Haltialan alueelle, on valmisteltu perustamisesitystä ja hoito- ja käyttösuunnitelmaa vuosina 2017—2018.¹¹¹

2.2. Syitä, joiden vuoksi luonnonsuojeluohjelman tavoitteita ei ole saavutettu

2.2.1. Tavoitteet ovat olleet epärealistiset suhteessa resursseihin

Jotta luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2024 esitettyjen Helsingin omistamien maiden luonnonsuojelualueen perustamisesitykset ehdittäisiin saada vireille vuoteen 2024 mennessä, olisi vuosittain pitänyt laatia neljä perustamisesitystä. Sekä tämä, että talousarviotavoitteen maltillisempi tavoite kolmesta perustamisesityksestä vuodessa ovat osoittautuneet epärealistisiksi vuosina 2016–2018 käytettävissä oleviin resursseihin nähden.

¹⁰⁹ Taulukko on koostettu seuraavista lähteistä: Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkoston selvitys, s. 19 ja liite 4. Liitteessä ja itse ohjelmassa on esitetty hieman eri tietoja alueista; Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

¹¹⁰ Teemakartta kaupunkiluonto. Helsingin uusi yleiskaava, kaupunkikaava 14.6.2016 (myös tässä liitteenä 3).

¹¹¹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Luonto ja ympäristötietoisuustiimin mukaan tiedettiin, että luonnonsuojeluohjelma on epärealistinen, mutta se haluttiin tehdä yleiskaavan kanssa samaan aikaan, jotta luontoarvot tulisivat huomioiduksi. Ohjelmaa laatiessa ei keskusteltu siitä, mitä resursseja ohjelman toteuttaminen aikataulussaan vaatisi. Myös edellinen luonnonsuojeluohjelma 2008–2017 oli samaan tapaan laadittu epärealistiseksi, koska 2015 ohjelmaan periytyi seitsemäntoista kappaletta edellisen luonnonsuojeluohjelman alueita, joita ei ollut ehditty aikaisemman ohjelman aikana rauhoittaa. Vanhasta luonnonsuojeluohjelmasta rauhoittamatta jääneiden alueiden pinta-ala oli yhteensä noin 194 hehtaaria. Yksi alueista, Purolahden rantaniitty, pinta-alaltaan noin 13,6 hehtaaria, on valtion kokonaan omistama, jolloin Helsinki ei voi hakea sille rauhoitus päätöstä.¹¹²

Vuoden 2018 toukokuuhun asti luonnonsuojeluohjelmaan liittyvät pysyvät henkilöresurssit olivat yksi henkilötyövuosi. Resurssia ei käytetty vain luonnonsuojelualueiden perustamiseen vaan kaikista luonnonsuojelualueisiin ja luonnonsuojelulain toteuttamiseen liittyvistä toimista huolehtimiseen ja luonnonsuojeluun liittyvissä asioissa neuvomiseen kaupungin sisällä. Lisäksi kaksi henkilöä auttoi toiminnassa: yksi kehitti virkistyskäyttöä puolipäiväisesti ja toinen teki pientä lisätyötä luontokoulun opettajan töiden ohella. Lisäksi kesäkuusta 2018 alkaen saatiin määräaikainen lisäresurssi 50 prosentin työajalla, jolloin luonnonsuojeluohjelmaa toteuttamassa on ollut kaksi kokopäiväisesti työskentelevää henkilöä ja yksi puolipäiväisesti työskentelevä. Lisäresurssin jatkosta vuoden 2018 jälkeen ei ollut arvioinnin aineistoa kerätessä tietoa.¹¹³

Luonto ja ympäristötietoisuustiimin mukaan luonnonsuojeluohjelma voisi optimistisesti ajatellen toteutua vuoteen 2024 mennessä, jos sen toteuttamiseen saadaan vuosittain kahden ja puolen henkilötyövuoden resurssi. Marraskuussa 2018 laadittu aikataulutus on laadittu sen varaan, että tämä on käytettävissä oleva resurssi. Lisäresurssi mahdollistaa myös muutokset työnkuviin: työnkuvat voivat erilaistua. Jos resurssia on vähemmän, on hyvin todennäköistä, että ohjelma ei toteudu aikataulussa.¹¹⁴

Luonnonsuojeluohjelmaa toteuttavien henkilöiden työajasta suuri osa menee maankäytön suunnitelmia ja luonnonsuojelualueiden hoitoa koskeviin asioihin. Työhön

¹¹² Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatuine kommentteineen); Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018, Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostoselvitys, 19 ja liite 4.

¹¹³ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatuine kommentteineen); Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

¹¹⁴ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kuuluu lisäksi huolehtia suojelluista luontotyypeistä, luonnonmuistomerkeistä, erityisesti suojelluista lajeista, direktiivilajeista ja jo olemassa olevista luonnonsuojelualueista. Mitä enemmän perustettuja alueita tulee, sitä enemmän resursseja menee myös näistä huolehtimiseen. Kun kaupunki tiivistyy, luontoarvojen säilyttämiseksi luonnonsuojelualueita pitäisi perustaa nopeammalla tahdilla. Luonnonsuojelun henkilöstö ei ehdi juuri käydä koulutuksissa ja lomaa on runsaasti pitämättä ¹¹⁵

2.2.2. Perustamisprosessi on työläs ja yhteistyössä on kehitettävää

Luonnonsuojelualueen perustamisprosessin (ks. taulukko 1) työläimmät vaiheet ovat luontoarvojen selvitys ja hoito- ja käyttösuunnitelma osallistamistilaisuuksineen. Luontoarvojen selvitysvaiheessa virkamiehiä työllistää yhteistyö konsultin kanssa. Roolien selkeys ja konsultin ja tilaajan välinen tiedonkulku ja yhteistyö vaativat kehittämistä.

Kuntalain 22 § mukaan kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Osallistumista voidaan edistää esimerkiksi järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia ja selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa.¹¹⁶ Kuntalaissa mainittua osallistumisen edistämistä kutsutaan tässä yhteydessä osallistamiseksi.

Kaupunkilaisten osallisuuden ja vuorovaikutuksen periaatteet on kirjattu Helsingin kaupungin hallintosääntöön. Hallintosäännön mukaan osallisuus ja kaupungin ja kaupunkilaisten vuorovaikutus perustuu yksilöiden ja yhteisöjen osaamisen ja asiantuntemuksen hyödyntämiseen, omaehtoisen toiminnan mahdollistamiseen ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien luomiseen. Kaupunkilaisten ja palvelujen käyttäjien osallistumisen ja vuorovaikutuksen osatekijöitä ovat hallinnon avoimuus, selkokieli ja monikanavainen viestintä, alueellinen osallistuminen, osallistuva suunnittelu ja budjetointi, asukaslähtöisyyttä edistävät käyttäjä- ja asiakasraadit, asiakaskokemuksen ja palautteiden hyödyntäminen, toimivat aloitekäytännöt sekä kansalaistoiminnan kannuste- ja tukimenettelyt.¹¹⁷

Luonnonsuojelualueen perustamisprosessissa osallistetaan alueen keskeisiä käyttäjäryhmiä kuten esimerkiksi kaupunginosayhdistyksiä, luontojärjestöjä, harrastusjärjestöjä, yrityksiä tai alueen asukkaita. Näiltä pyydetään kokemuksia ja toiveita tulevan luonnonsuojelualueen suunnittelun pohjaksi. Osallistaminen voi olla käytännössä esimerkiksi tutustumiskäyntejä alueille, työpajoja, luonnosten esittelytilaisuuksia tai

¹¹⁵ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatuine kommentteineen).

¹¹⁶ Kuntalaki 410/2015 22 §. Viittaa kahteen edelliseen virkkeeseen.

¹¹⁷ Helsingin kaupungin hallintosääntö. Kvsto 13.6.2018 § 174, luku 27 1 §.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

palavereita aluetta käyttävien kanssa tai näkemysten pyytämistä kaupungin verkkosivuilla. Osallistumistilaisuuksiin kutsutaan esimerkiksi sähköpostilla, jos tilaisuus on vain tietyille sidosryhmille. Jos koko alueen asukkailta halutaan näkemyksiä, sidosryhmien lisäksi tietoja osallistumistilaisuuksista ja muista tavoista osallistua alueen suunnitteluun esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai verkkosivuilla.¹¹⁸

Osallistaminen pyritään tekemään hyvin, koska se kuuluu Helsingin kaupungin traditioon ja suojeltavilla alueilla on paljon virkistyskäyttöä. Osallistamisesta tulee hyvää palautetta kaupunkilaisilta, koska sen avulla pyritään sovitteluun mahdollisia ristiriitoja. Rauhoitusmääräyksiä ei pystytä jälkikäteen helposti muuttamaan, joten ne on valmisteltava hyvin. Luonnonsuojeluohjelman toteuttamisesta vastaavat henkilöt ovat pyrkineet sujuvoittamaan perustamisprosessiin kuuluvaa osallistamista muun muassa kouluttautumalla aiheesta. Luonto ja ympäristötietoisuustiimi on laatimassa osallistamisesta erillistä ohjetta vuonna 2019.¹¹⁹

Osallistamistilaisuuksien lisäksi perustamisprosessiin kuuluu, että perustamisesityksiin pyydetään kannanottoja. Useimmissa tapauksissa kannanottoja pyydetään vähintään kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalta, ympäristöjärjestöiltä, Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringalta ja Helsingin kaupunginosayhdistykset ry Helkalta. Suojeltavasta alueesta riippuen kommentteja pyydetään myös mahdollisilta elinkeinonharjoittajilta, naapureilta ja harrastejärjestöiltä. Kaupunkiympäristön toimialan sisällä kuullaan myös eri näkemyksiä. Virallisesti kuulemisvelvollisuus olisi ELY-keskuksella, mutta näin myöhäinen kuuleminen ei olisi järkevää, koska tällöin rauhoitusesitys olisi jo valmiina.¹²⁰

Ennen vuotta 2018 luonnonsuojelualueiden perustamisesitysten lausuntomenettely oli monimutkaisempi, koska esitys lähti lausunnoille ympäristölautakunnan (organisaatiouudistukseen 1.6.2016 asti) tai ympäristö ja lupajaoston käsittelyn kautta. Nyt menettely on virtaviivaisempi, koska vuoden 2018 alusta valmisteleva virkamies on voinut pyytää kannanotot suoraan, eikä jaoston välityksellä.¹²¹

¹¹⁸ Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus tiimin päälliköltä 5.2.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun ja vastauksen liitteenä ollut aineisto luonnonsuojelualueen perustamisesityksen ja hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelusta ja auditoinnista.

¹¹⁹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus tiimin päälliköltä 5.2.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun ja vastauksen liitteenä ollut aineisto luonnonsuojelualueen perustamisesityksen ja hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelusta ja auditoinnista.

¹²⁰ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

¹²¹ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatuine kommentteineen) ja haastattelusta saatu aineisto Luonnonsuojelualueiden perustamisen vaiheet ja arvio niiden kestosta 16.12.2015.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kansalaiset, järjestöt ja virkamiehet ottavat aktiivisesti yhteyttä luonnonsuojelua koskevissa asioissa ja näihin vastaaminen vie paljon resurssia. Luonto ja ympäristötietoisuustiimin mukaan sekä rauhoitusesityksiä kritisoivat että Helsingin kaupunki käyttävät ristiriitatapauksissa enemmän juristeja kuin aikaisemmin.¹²²

Luonnonsuojelualueiden perustamiseen ja hoitoon liittyvässä yhteistyössä kaupunkiympäristön toimialan muiden palvelukokonaisuuksien, muiden toimialojen ja muiden rahoitusprosessin kannalta tärkeiden toimijoiden kanssa olisi kehitettävää. Luonnonsuojelun resurssien niukkuuden vuoksi esimerkiksi prosessien ja yhteistyön kehittämiseen ei juuri jää aikaa, vaan työskentelyssä keskitytään lähinnä päivittäisistä tehtävistä suoriutumiseen.¹²³

Luonto ja ympäristötietoisuustiimin mukaan luonnonsuojelualueisiin liittyvät työt pitäisi suunnitella yhdessä maankäytön suunnitelmien kanssa. Koko alueiden hoito- ja käyttöketju (suunnittelija-tilaaja-tekijä) pitäisi saada kuntoon. Esimerkiksi yhteisistä verkkotyötiloista on puutetta. Ongelmana on myös, että kaupunkiympäristön toimialan ulkopuolinen taho kuten esimerkiksi Helsingin kaupungin rakennuspalvelu Stara tai luontoarvoja selvittävä konsultti tai toisten toimialojen virkamiehet eivät pääse helposti käsiksi tietoon, koska yhteisiä verkkotallennusmahdollisuuksia ei ole. Myös luontotiedon keräämisessä ympäristöpalveluiden ulkopuolelta on ollut ongelmia. Tiedon jakamisen helpottamiseen liittyi useita kehittämishankkeita vuonna 2018. Toimialan ja strategian selkeyttäminen kaupungin vuoden 2017 organisaatiouudistuksen jälkeen on ollut haasteellista: vastuut ovat olleet osin epäselviä.¹²⁴

2.3. Kaupunkistrategian ja muiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien tavoitteiden edistäminen

2.3.1. Luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelman (LUMO) toimenpiteet ovat toteutuneet hyvin

Aikaisemmissa luvuissa on käsitelty, miten luonnonsuojeluohjelmalla on edistetty kaupunkistrategian tavoitteita. Toinen, keskeisesti luonnonsuojeluohjelmaan 2015–2024 liittyvä ohjelma on ollut vuosille 2008–2017 laadittu luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma (Lumo-ohjelma). Ohjelmassa on määritelty kaupunki-

¹²² Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

¹²³ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018.

¹²⁴ Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus –tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistioloonnokseen.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen tunnusmerkkejä, tavoitteita ja toimenpiteitä luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemihyötyjen turvaamiseksi. Ohjelma oli laadittu laajassa yhteistyössä alan tutkijoiden, kaupungin ja valtion asiantuntijoiden sekä asukasjärjestöjen kanssa.¹²⁵

Lumo-ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet kattavat kaupunkistrategiassa mainituista luonnonsuojeluun liittyvistä tavoitteista erityisesti monimuotoisuuden turvaamisen, viher- ja sinialueiden ekologisen laadun parantamisen, Helsingin vesistöjen tilan parantamisen sekä joitakin vaelluskalakantoihin liittyviä toimenpiteitä.

Seurantakyselyjen mukaan noin 80 prosenttia Lumo-ohjelman yhteensä 118 toimenpiteestä oli valmistunut tai käynnissä vuoden 2017 lopussa. Monien toimenpiteiden valmistumisastetta on vaikea arvioida tarkasti, koska ne ovat luonteeltaan jatkuvia. Toimenpiteiden toteuttajina ovat olleet pääasiassa kaupunkiympäristön toimialan palvelukokonaisuudet ja lisäksi kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan liikuntapalvelukokonaisuus.¹²⁶

Lyhyt kooste Lumo-ohjelman tavoitteista ja niihin liittyvien toimenpiteiden toteutumisesta sekä kuhunkin tavoitteeseen liittyneistä toteutumatta jääneistä toimenpiteistä on liitteessä neljä. Toteutumatta jääneitä toimenpiteitä liittyi esimerkiksi biotooppien eli luontotyyppien kartoitukseen, umpeenkasvaneiden lampien ja merenlahtien hoitoon, uusien metsänpohjan kuluneisuuden torjuntakeinojen kartoitukseen, viherrakentamisen ohjeistuksen päivittämiseen luonnon monimuotoisuuden huomioivaksi, kulttuuriympäristöjen niittyjen kunnostukseen ja hoitoon sekä koulujen ja päiväkotien maasto-opetuskohteiden kartoittamiseen ja niistä tiedottamiseen.¹²⁷

Toimenpiteet ja kunkin toimenpiteen toteutumistilanne on esitetty tarkemmin kaupunkiympäristölautakunnan ympäristö- ja lupajaoston kokouspöytäkirjan 01.06.2018, § 117 liitteenä olevassa taulukossa, joka on saatavilla jaoston verkkosivulla. Taulu-

¹²⁵ Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostaselvitys, 25; Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Toimintaohjelma 2008–2017. Yhteenveto toteutumisesta vuoden 2017 lopussa. (Saatu kaupunkiympäristön toimialan kaupunkiekologilta vastauksena sähköpostitiedusteluun 8.1.2019).

¹²⁶ Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin kaupunkiekologilta 8.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun ja vastauksen liitteenä ollut aineisto Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman toteutumisesta.

¹²⁷ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto-_ja_lupajao/Suomi/Paatokset/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019. Taulukko käsittää 35 sivua, joten sitä ei ollut mahdollista käsitellä tai liittää kokonaisuutena tähän muistioon.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kossa ei pääsääntöisesti ole mukana luonnonsuojeluohjelman ja luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien toimenpiteitä, mutta joissakin tapauksissa niihin viitataan.¹²⁸

Lumo-ohjelmassa erityisesti kaupunkistrategiassa mainittuun vesiensuojeluun liittyviä tavoitteita olivat vesialueiden hyvän luonnontilan ja kalakantojen elinvoimaisuuden turvaaminen, pienvesien merkityksen luonnon monimuotoisuudelle vahvistaminen ja niiden ympäristön tila parantaminen ja luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden lähteiden ennallistaminen, luonnonmukaisten lampien säilyttäminen sekä muiden lampien luontoarvojen parantaminen. Tavoitteisiin liittyi yhteensä viisi toista toimenpidettä, joista kolmesta on seurantatietojen mukaan joko toteutunut tai jatkuvasti käynnissä. Toteutumattomat toimenpiteet liittyivät merenlahtien ja lampien kunnossapitoon, lähinnä ruoppauksiin.

Kaavoituksessa on pyritty ottamaan huomioon vesiluonnon säilyttäminen. Arvokkaiden merenrantakallioiden, -soraikkojen, -niittyjen ja hiekkarantojen säilyminen on otettu huomioon Uutelan, Kallahdenniemen, Ranta-Rastilan, Meri-Rastilan, Itäisen saariston, Vartiosaaren, Koivusaaren, Linnavuorenpuiston, Vallisaaren ja Kuninkaansaaren kaavoissa, johon on merkitty säilytettäviä kohteita. Luonnonmukaiset ja mahdollisesti kunnostettavat lähteet, lähteiköt ja tihkupinnat sekä niiden lähiympäristöt selvitetään aina kaavoituksen yhteydessä. Viher- ja virkistysverkoston kehittämissuunnitelmassa (VISTRA II) on laadittu hulevesikokonaisuuden potentiaalia ja haasteita kokoava kartta jatkosuunnittelun pohjaksi. Meri-Rastilan asemakaavassa on merkitty säilytettävä lähde. Keskuspuiston keskiosan asemakaavassa on turvattu ko. alueita. Lähdekartoitustiedot ovat päivitettyinä kaupungin luontotietojärjestelmässä.¹²⁹

Monimuotoisuuden kannalta arvokkailta vedenalaisilta alueilta ei ole otettu maa-aineista eikä niille ei ole tehty läjityksiä tai ruoppauksia. Tiedot vedenalaisen luonnon arvoista ovat kuitenkin edelleen puutteelliset, mutta tietojen saamiseksi on aloitettu yhteistyö Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Kaupungin luontotietojärjestelmään on lisätty vesiluontoaineistoja ja linkki valtakunnalliseen laajaan VELMU-paikkatietoa-aineistoon vedenalaisesta luonnosta ja kulttuuriperinnöstä.¹³⁰

¹²⁸ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paa-tos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019.

¹²⁹ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paa-tos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019.

¹³⁰ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paa-tos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Veneliikennettä rajoitetaan tehostetusti merilintujen pesimäalueilla niiden pesimisai-kaan. Itäisen saariston asemakaavaan tulossa kaksi luonnonsuojeluohjelman mukaista linnuston rauhoitusalueita. Lisäksi linnustolle tärkeillä retkeilysaarilla ohjataan liikkumista. Luonnonsuojeluohjelma sisältää myös kaikkiaan 14 uutta rauhoitettavaa lintuluotoa.¹³¹

Itä-Helsingin saariston asemakaavan laadinnan yhteydessä on myös selvitetty ohjeellisten asemakaavamääräysten tehoa ja tarpeellisuutta veneilyn ohjaamisessa. Itäisen saariston tarkistettu asemakaavaehdotus oli kaupunkisuunnittelulautakunnassa 2017. Kaavassa profiloitiin saaria eri käyttötarkoituksiin. Suojeltaville saarille tulee maihinnousukiello ja retkeilysaarille merkittiin suositeltuja maihinnousupaikkoja melojille. Lisäksi kaava-alueen arvokkaille luontokohteille päätettiin laatia hoito- ja käyttösuunnitelma, joka tulee myös ohjaamaan maihinnousua. Vesiliikennelain nojalla asetetut liikennerajoitukset ovat Ely-keskuksen päättävällä. Rajoitusten vaikuttavuutta heikentää se, että niitä ei ole merkitty, eikä kukaan valvo niitä.¹³²

2.3.2. Kaupunkimetsien hoidossa huomioidaan luonnon monimuotoisuus

Metsäluonnon monimuotoisuus otetaan Helsingin kaupungin luonnon- ja maisemanhoidon suunnittelussa ja näihin liittyvissä hoitotoimenpiteissä huomioon. Viheralueiden luonnon monimuotoisuuden, elinvoimaisuuden ja kestävyys turvaaminen on yhtenä Helsingin kaupungin voimassa olevan luonnonhoidon linjauksen metsänhoidon strategisista painopisteistä. Monimuotoisuuden säilyttäminen on myös läpäisevänä periaatteena Helsingin kaupungin rakennusviraston metsiä koskevassa luonnonhoidon ohjeessa. Viheralueiden hoidon suunnittelusta vastaa kaupunkiympäristön toimialan maankäyttö- ja kaupunkirakenne -palvelukokonaisuuden puisto- ja virhealuesuunnitteluyksikkö.¹³³

Yksi monimuotoisuuden lisäämisen keinoista on lahopuun jättäminen sekä hoidettaviin että hoidon ulkopuolella oleviin metsiin. Lahopuu on tärkeää lahopuueliöstön elinolojen turvaamiseksi, metsän luontaisen ravinteiden kierron varmistamiseksi sekä joissakin tapauksissa myös maiseman säilyttämiseksi (esimerkiksi kelopuut). Monimuotoisuutta turvataan myös jättämällä tiheiköitä eläinten suoja- ja pesimispaikoiksi.

¹³¹ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019.

¹³² http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019; Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

¹³³ Helsingin kaupungin luonnonhoidon linjaus 2011, 24; Helsingin kaupungin luonnonhoidon työohje. Metsät. 2013; Kaupunkiympäristön toimialan puisto- ja viheraluesuunnittelun suunnitteluvastaavalta 31.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Esimerkiksi kosteikot ja pienpurojen varret säilytetään mahdollisimman luonnontilaisina. Virkistys- ja ulkoilumetsiin rajataan hoitotoimenpiteiden ulkopuolelle luonnon arvokkaita luontokohteita, jotka jätetään tai niitä hoidetaan kyseisten luontoarvojen turvaamiseksi.¹³⁴

Liito-oravan runsastumista Helsingissä voidaan pitää merkinä siitä, että luonnon monimuotoisuus on otettu hyvin huomioon kaupungin virkistysmetsien hoidossa. Liito-orava sopii hyvin vanhan metsän indikaattorilajiksi, koska se viihtyy nimenomaan vanhoissa metsissä. Liito-oravien elinalueita on inventoitu Helsingissä vuosina 2014, 2016 ja 2018. Inventoinneissa havaittiin, että niillä Luoteis-Helsingin metsä-alueilla, joille inventointeja oli tehty kaikkina näinä vuosina, liito-oravien ydinalueiden määrä oli kasvanut vuonna 2014 löydetyistä 12 esiintymästä vuoden 2018 32 esiintymään.¹³⁵

Käypäselvityksissä on myös löydetty Helsingin virkistysmetsistä runsaasti erilaisia kääpiä, jotka hyötyvät metsiin jätetystä lahoppuusta.¹³⁶ Viimeisin käypäselvitys on tehty vuonna 2014. Selvityksen perusteella ei pysty päättämään, oliko kääpien määrä virkistysmetsissä lisääntynyt aikaisempaan verrattuna.

2.3.3. Lähiviheralueiden saavutettavuus on hyvä, mutta mittareita vielä kehitetään

Hyvää saavutettavuutta ja monimuotoisten viheralueiden tarjontaa asukkaiden lähiympäristössä pidetään edellytyksenä luonnon hyvinvointi- ja terveysvaikutuksille. Mitä lähempänä luonto ja lähivirkistysalue ovat, sitä todennäköisemmin alueita käytetään. Suurimpia esteitä käytölle ovat liian pitkä etäisyys, ulkoilureittien ja muiden ulkoilua tukevien palvelurakenteiden sekä tiedon puute itselle sopivista kohteista. Varsinainen mittari luonnon tuottamille terveysvaikutuksille kuitenkin puuttuu.¹³⁷

Helsingissä kaikenikäisten kaupunkilaisten mahdollisuudet päästä luontoon ovat pääosin hyvät. Viheralueet peittävät 40–45 prosenttia kaupungin maapinta-alasta. Helsingille on tunnusomaista, että viheralueet ovat suurimmaksi osaksi luonnonmukaisia: metsien ja luonnonrantojen osuus kaikista viheralueista on suuri. Puistoissa on usein hyödynnetty alkuperäisen luonnon elementtejä osana rakennettua ympäristöä muun muassa säilyttämällä jaloja lehtipuita, niitty laikkuja, lampia, kosteikkoja,

¹³⁴ Helsingin kaupungin luonnonhoidon työohje. Metsät. 2013, 15–17, 21–22. Kaupunkiympäristön toimialan puisto- ja viheraluesuunnittelun suunnitteluvastaavalta 31.1.2019 saatu vastaus sähköpostiedusteluun.

¹³⁵ Lammi & Routasuo 2016, 10–11.

¹³⁶ Savola 2015 Helsingin metsien käypäselvityksen täydennys 2014, 2–3; Kaupunkiympäristön toimialan puisto- ja viheraluesuunnittelun suunnitteluvastaavalta 31.1.2019 saatu vastaus sähköpostiedusteluun.

¹³⁷ Kaupunkiympäristölautakunta, esityslista 22.1.2019, Kaupunkiympäristölautakunnan lausunto kaupungin hallitukselle valtuutettu Mai Kivelän ym. valtuustoaloitteesta koskien terveyttä edistävän luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä kaupunkiympäristössä; Kaupunkiympäristön toimialan kaupunkitila ja verkostot -yksikön luontoasiantuntijalta 25.1.2019 saatu vastaus sähköpostiedusteluun.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kallioita ja tiheitä pensaikkoja. Valtaosa viheralueista on julkisessa käytössä ja kaupungin omistuksessa.¹³⁸

Helsingin luontoalueiden saavutettavuustietoa tuotettiin EU-rahoitteisessa vuosina 2016–2018 toteutetussa NATTOURS-hankkeessa. Selvitysten mukaan lähes kaikilla helsinkiläisillä on lähivirkistysalue alle 300 metrin päässä kotoa, asuinpaikasta riippumatta. Sopivana etäisyytenä lähipuistoon tai -virkistysalueelle on useissa kaupungeissa pidetty 150–500 metriä tai viiden–kymmenen minuutin kävelymatkaa kaupungin ja viheralueen koosta ja muista tekijöistä riippuen. NATTOURS-hankkeessa Helsinki myös paransi luontoalueidensa saavutettavuutta muun muassa rakentamalla kilometrin pituisen esteettömän pitkospuureitin Lammassaareen. Vuonna 2018 aloitetun kävijäseurannan mukaan pitkospuut lisäsivät selkeästi Lammassaaren kävijämääriä. Lammassaaren kävijämääräennuste on noin 145 000 kävijää vuodessa.¹³⁹

NATTOURS-hankkeessa tuotettiin myös tietoa rakentamalla citynature.eu-verkkosivusto, joka on mobiililaitteilla toimiva luonto-opas Helsingin ja Tallinnan lähiluontoon. Verkkosivusto esittelee kummankin kaupungin kymmenen suosittua luontokohtetta. Sivustolle rakennetut valmiit mobiilireitit auttavat kulkemaan maastossa sekä sisältävät runsaasti tietoa kohteen luonnosta, historiasta ja palveluista. Kaikkiin sivuston luontokohteisiin pääsee julkista liikennettä käyttäen.¹⁴⁰

Kaupungin viher- ja virkistysalueiden tilaan tehtiin laaja katsaus (VISTRA I) Helsingin yleiskaavan laatimisen yhteydessä vuonna 2016. Tämän pohjalta muodostettiin Helsingin viher- ja virkistysverkoston kehittämissuunnitelma (VISTRA II). Suunnitelmassa korostetaan tarvetta säilyttää verkostomainen viherrakenne osana kestäväää ja tiivistyvää kaupunkia.¹⁴¹

Myös kaupunkien viheralueiden terveyttä edistävät vaikutukset, erityisesti luontoliikunnan hyödyt hyvinvoinnille, nousivat esiin virkistysverkoston kehittämissuunnitelmassa. Yhtenä tärkeänä toimenpiteenä pidettiin työkalun kehittämistä viheralueiden

¹³⁸ Kaupunkiympäristölautakunta, esityslista 22.1.2019, Kaupunkiympäristölautakunnan lausunto kaupungin hallitukselle valtuutettu Mai Kivelän ym. valtuustoaloitteesta koskien terveyttä edistävän luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä kaupunkiympäristössä.

¹³⁹ Kaupunkiympäristölautakunta, esityslista 22.1.2019, Kaupunkiympäristölautakunnan lausunto kaupungin hallitukselle valtuutettu Mai Kivelän ym. valtuustoaloitteesta koskien terveyttä edistävän luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä kaupunkiympäristössä. NATTOURS-hankkeesta Helsingissä yleisesti verkkosivulla <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/luontoretket/nattours>. Luettu 29.1.2019; Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

¹⁴⁰ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/luontoretket/nattours>. Luettu 28.1.2019.

¹⁴¹ Kaupunkiympäristölautakunta, esityslista 22.1.2019, Kaupunkiympäristölautakunnan lausunto kaupungin hallitukselle valtuutettu Mai Kivelän ym. valtuustoaloitteesta koskien terveyttä edistävän luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä kaupunkiympäristössä.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

saavutettavuuden mittaamiseen. Viheralueiden saavutettavuusmittaria alettiin kehittää syksyllä 2018, ja työn on tarkoitus valmistua keväällä 2019. Viheralueiden saavutettavuutta mittaamalla voidaan tunnistaa ja edelleen turvata riittävä viheralueverkosto ja alueiden saavutettavuus maankäytön suunnittelussa.¹⁴²

2.3.4. Pienvesiohjelmalla ohjataan purojen, lähteiden ja lampien kunnostamista

Pienvesiä pitäisi ruopata osa-alue kerrallaan, jotta vältetään eliöiden häviäminen rannoilta ja pohjasta. Muun muassa tätä silmälläpitäen rakennusvirasto on laatinut pienvesiohjelman vuonna 2007, jota toteutetaan resurssien mukaan. Joitakin lyhyitä puroruoppauksia on tehty pääosin muiden rakentamishankkeiden yhteydessä. Pienvesien kunnostamiseen ei ole ollut korvamerkittyä rahaa, mikä on haitannut ohjelman toteuttamista. Pienvesiohjelman päivitystyön esityöt on aloitettu ja ohjelmaa ollaan päivittämässä vuonna 2020. Ohjelmalla pyritään saamaan selkeät suuntaviivat pienvesien kunnostamiseenkin sekä kaupungille että vapaaehtoisuuskunnostajillekin.¹⁴³

Lähteiden ja lähteikköjen kartoitusta on täydennetty lajistokartoituksilla. Kaikista Helsingin lähteistä kartoitettiin tyyppi, sijainti, yleistila, roskaisuus, antoisuus, veden laatu, kasvillisuus ja kunnostustarve. Inventointitietojen pohjalta tutkittiin lähteiden luonnontilaisuutta, kuntoa ja ennallistamistarvetta. Kunnostettavia lähteitä löytyi vain muutama. Inventointitiedot ja kunnostusehdotukset on julkaistu Helsingin lähteet -raportissa 2013.¹⁴⁴

Merkittävimpien luonnonmukaisimpien lampien, valuma-alueet on pyritty turvaamaan haitallisilta maankäytön muutoksilta pienvesiohjelmassa. Östersundomin alueen lampien tilannetta on inventoitu, mutta näille ei vielä ole tehty toimenpideohjelmia. Storträsk ja Hältingträsk -lammista on julkaistu 2018 kattava ekologisen tilan raportti, jossa on tarkasteltu myös lampien valuma-alueille tulevia kaavoituksen mahdollisesti aiheuttamia muutoksia. Kruunuvuoren lampi kuuluu luonnonsuojeluohjelmaan 2015–2024. Vuorilahdenlampi on otettu huomioon Itäisen saariston asemakaavassa. Se on

¹⁴² Kaupunkiympäristölautakunta, esityslista 22.1.2019, Kaupunkiympäristölautakunnan lausunto kaupunginhallitukselle valtuutettu Mai Kivelän ym. valtuustoaloitteesta koskien terveyttä edistävän luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä kaupunkiympäristössä.

¹⁴³ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatokset/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019; Helsingin pienvesiohjelma 2007, 7,9.

¹⁴⁴ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatokset/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

alueen osa, jolla sijaitsee vesilain 11 § mukainen vesiluontotyyppi, jonka luonnontilan vaarantaminen on lain mukaan kielletty.¹⁴⁵

2.3.5. Merialueen kuormitus on vähentynyt pitkällä aikavälillä

Meriveden laatua ja meren tilaa Helsingissä on seurattu säännöllisesti 1960-luvun lopulta. Nykyisin Helsingin lahtialueilta ja pääkaupunkiseudun edustan merialueen tilasta tuotetaan vuosittaista tietoa pääkaupunkiseudun merialueen yhteistarkkailussa. Yhteistarkkailun toteuttamisesta ovat sopineet Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä (HSY), Helen Oy, Espoon kaupungin tekninen keskus, Fortum Power and Heat Oy, Arctech Helsinki Shipyards Oy, Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan rakennetun omaisuuden hallinta ja ympäristönsuojelu sekä Espoon ympäristökeskus. Yhteistarkkailussa toteutetaan kaikkien sopimusosapuolten velvoitetarkkailuja niin, että tarkkailun eri osat tukevat toisiaan.¹⁴⁶

Tarkkailu on toteutettu Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan ympäristönsuojeluyksikössä laaditun yhteistarkkailuohjelman mukaisesti, jonka käyttöön-otosta on sovittu Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa. Veden fysikaalista, kemiallista ja hygieenistä tilaa sekä a-klorofyllin pitoisuuksia, kasviplankton- ja pohjaeläinlajistoa koskevat havaintoaineistot on myös toimitettu valtakunnalliseen vedenlaaturekisteriin (VESLA).¹⁴⁷

Helsingin lahtialueet ovat olleet voimakkaan kuormituksen alaisina jo kauan. Heikko vedenlaatu Helsingin alueella sijaitsevilla merenlahdissa on paljolti tämän pitkäaikaisen kuormitusten seurausta, tosin laadussa on kuormituksen vähennettyä tapahtunut suuria parannuksia. Erityisesti tämä näkyy merivedestä mitatun kokonaistypen määrässä (kuva 4). Merenlahtien kuormitus on pitkällä aikavälillä vähentynyt erityisesti siksi, että jätevesien puhdistaminen on lisääntynyt ja puhdistetut jätevedet johdetaan lähilahtien sijaan kauemmaksi merelle.¹⁴⁸

Samaan aikaan on kuitenkin tapahtunut laajemman mittakaavan ympäristömuutoksia. Pääkaupunkiseudun merialueen pinta- ja pohjanläheisen (metrin pohjan yläpuolella sijaitsevan) veden lämpötila on noussut parilla asteella 1970-luvulta nykypäi-

¹⁴⁵ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019.

¹⁴⁶ Vahtera ym. 2018, 10; Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin päälliköltä 4.2.2019 ja 6.2.2019 saadut kommentit muistioloennokseen.

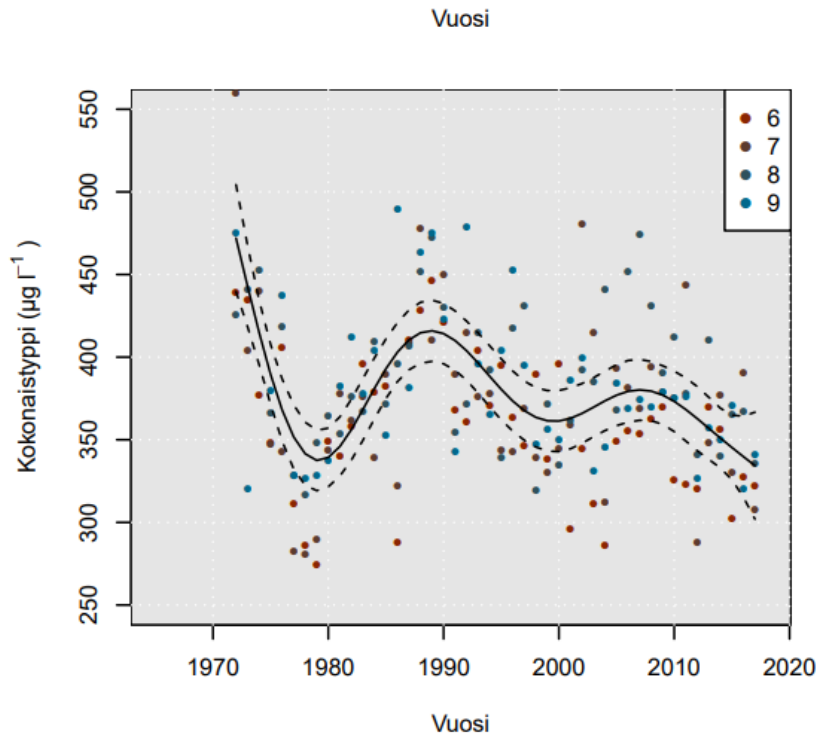
¹⁴⁷ Vahtera ym. 2018, 10.

¹⁴⁸ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/> ja <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/seuranta> Luettu 31.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

vään. Samalla suolaisuus on laskenut, mikä vaikuttaa monien eliöiden levinneisyyteen alueella. Nämä muutokset näkyvät muuallakin pohjoisella Itämerellä, ja suolaisuuden laskun on arvioitu jatkuvan ilmastomuutoksen edetessä.¹⁴⁹

Kuva 4. Pääkaupunkiseudun merialueen pintaveden (0-10 m) välisaariston havaintoasemien kesäkuu-kausien (kesäkuu-syyskuu, kuvan oikeassa yläkulmassa olevat numerot viittaavat kuukausiin) kokonaistypen keskiarvot ja keskiarvoihin sovitettu tilastollinen malli (GAM) ja mallin 95 % luottamusväli.¹⁵⁰

Nykyisin merialueen vedenlaatuun vaikuttavat hulevesien epäpuhtaudet, hajakuorituksen tuomat ravinteet, kantakaupungin ja vanhan Herttoniemen sekaviemäroityjen alueiden ylivuodot, ulkosaaristoon ohjatut jätevedet, ihmistoiminta, Vantaanjoesta virtaavat sameat vesimassat sekä Suomenlahden ulapan tila. Pitkäaikaismuutosten huomioiminen on tärkeää merialueen suojelun ja käytön suunnittelussa.¹⁵¹

¹⁴⁹ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/seuranta>. Luettu 31.1.2019.

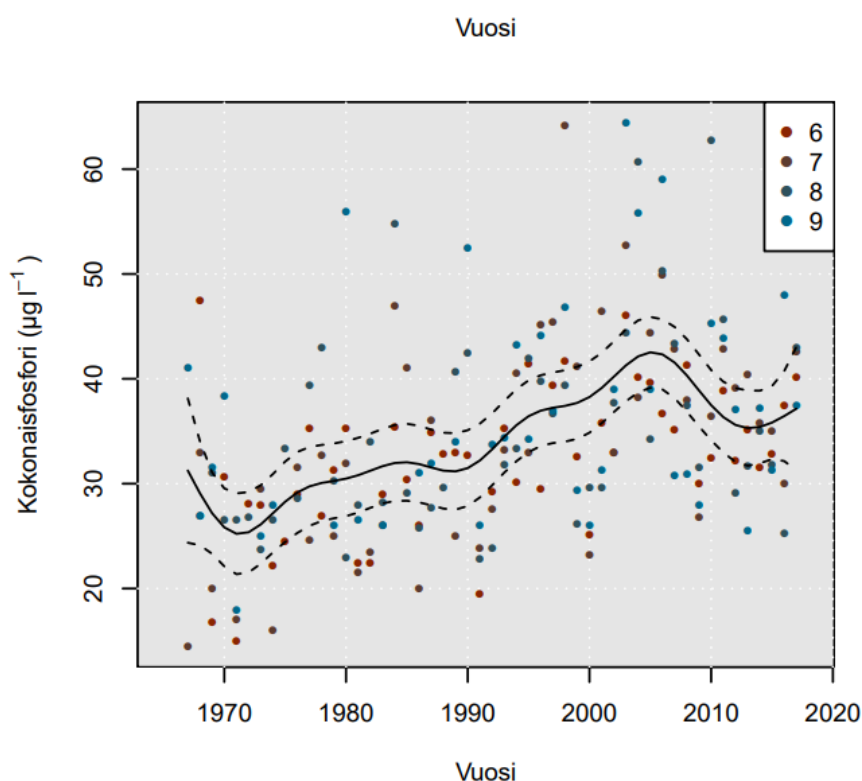
¹⁵⁰ Aineisto ja kuvat: Helsingin kaupunki, Ympäristökeskus, <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/seuranta>. Luettu 31.1.2019.

¹⁵¹ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/> ja <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/seuranta> Luettu 31.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Pohjanläheisen veden kokonaisfosforin muutokset (kuva 5) ovat alueella esiintyvän sisäisen kuormituksen aiheuttamia. Sisäinen kuormitus on yksi rehevöitymisen oire, kuten myös veden samentuminen ja vedessä virtausten mukana kulkevien levien määrän kasvu.¹⁵²

Kuva 5. Pääkaupunkiseudun merialueen pohjanläheisen veden (pohja +1 m) välisaariston havainto-
asemien kesäkuukausien (kesäkuu-syyskuu) kokonaisfosforin keskiarvot ja keskiarvoihin sovitettu ti-
lastollinen malli (GAM) ja mallin 95 % luottamusvälit.¹⁵³

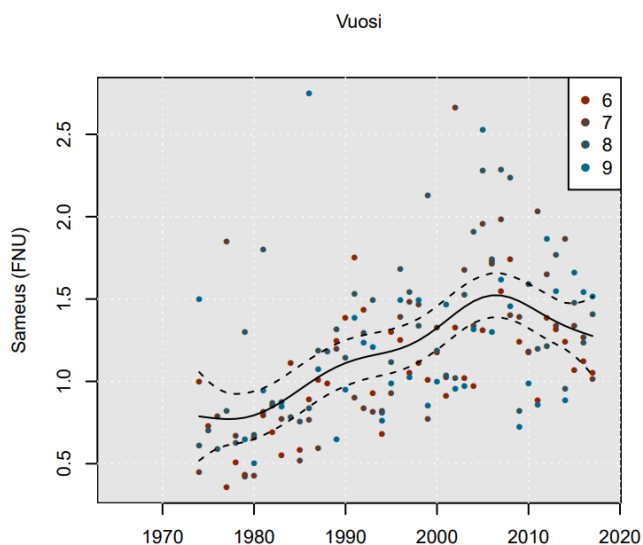
Levämäärien kasvaessa Helsingin rannikon pintavesi on samentunut 1970-luvulta aina 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun saakka. 2010-luvulla meri-
vesi on hieman kirkastunut, ravinnepitoisuuksien laskun myötä (kuva 6). Pohjanlä-
heinen vesi on vielä tuntemattomista syistä edelleen samentunut (kuva 7).

¹⁵² <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/seuranta>. Luettu 31.1.2019.

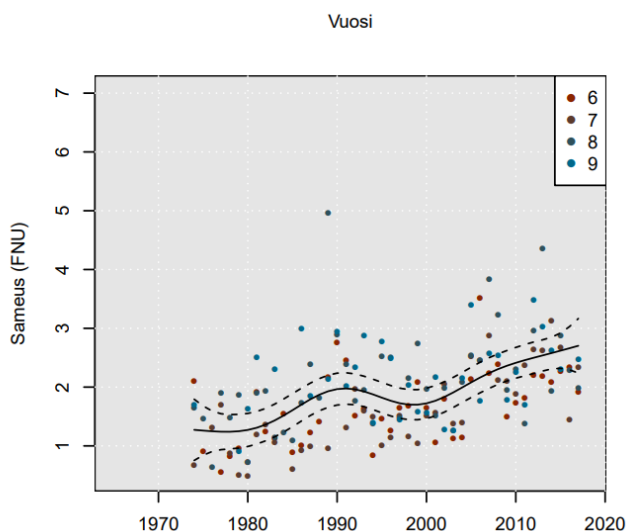
¹⁵³ Aineisto ja kuvat: Helsingin kaupunki, Ympäristökeskus, <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/seuranta>. Luettu 31.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kuva 6. Pääkaupunkiseudun merialueen pintaveden (0–10 m) välisaariston havaintoasemien kesäkuukausien (kesäkuu–syyskuu) sameuden keskiarvot ($n = 6$) ja keskiarvoihin sovitettu tilastollinen malli (GAM) ja mallin 95 % luottamusvälit.¹⁵⁴

Kuva 7. Pääkaupunkiseudun merialueen pohjanläheisen veden (pohja +1 m) välisaariston havaintoasemien kesäkuukausien (kesäkuu–syyskuu) sameuden keskiarvot ($n = 6$) ja keskiarvoihin sovitettu tilastollinen malli (GAM) ja mallin 95 % luottamusvälit.

2.3.6. Itämerihaaste tukee rannikkovesien tilan parantamista

¹⁵⁴ Aineisto ja kuvat: Helsingin kaupunki, Ympäristökeskus, <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/vedet/itameri/seuranta>. Luettu 31.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Meriveden suojelutoimia on tehty vuosina 2014–2018 Itämerihaasteessa, joka oli Helsingin ja Turun järjestyksessään toinen Itämeri-toimenpideohjelma. Itämerihaasteen toimenpideohjelman koordinoinnista ja toteutuksesta vastaa kaupunkiympäristön toimialan ympäristönsuojelu -yksikön vesitiimi. Itämerihaasteen toteutus oli myös Lumo-ohjelman toimenpiteenä yhteistyön lisäämisenä Itämeren vesiluonnon monimuotoisuuden ja veden laadun parantamiseksi.¹⁵⁵

Itämerihaasteen toimenpideohjelmakaudelle 2014–2018 asetetut päämäärät olivat kirkkaat rannikkovedet, hyvinvoiva meriluonto, puhdas ja turvallinen vesiliikenne, suunnitelmallinen vesialueiden käyttö ja aktiivinen Itämeri-kansalaisuus. Itämerihaasteen toimenpidetilannetta on seurattu vuosittain. Tuorein Helsinkiä koskeva seurantatieto on vuodelta 2017. Vuoden 2017 joulukuussa ohjelman päämääriin liittyvistä Helsinkiä koskeneesta 82 toimenpiteestä¹⁵⁶ seitsemän oli valmiina, 39 käynnissä, 18 aloitettu ja 18 tekemättä. Kuvassa neljä on eri päämääriin liittyvien toimenpiteiden toteumatilanne vuonna 2017. Kaikki ohjelman 2014–2018 Helsinkiä koskeet toimenpiteet ja niiden toteumatilanne on esitetty liitteessä viisi. Ohjelman viimeisen vuoden 2018 raportointia oltiin parhaillaan keräämässä toimialoilta ja palveluilta tammikuussa 2019. Ohjelmasta tehdään kokonaisarvio vuonna 2019. Sekä Helsingin ja Turun kaupunginhallitukset päättivät lokakuussa 2019 jatkaa yhteistä Itämeri-toimenpideohjelmaa vuosille 2019–2023.¹⁵⁷

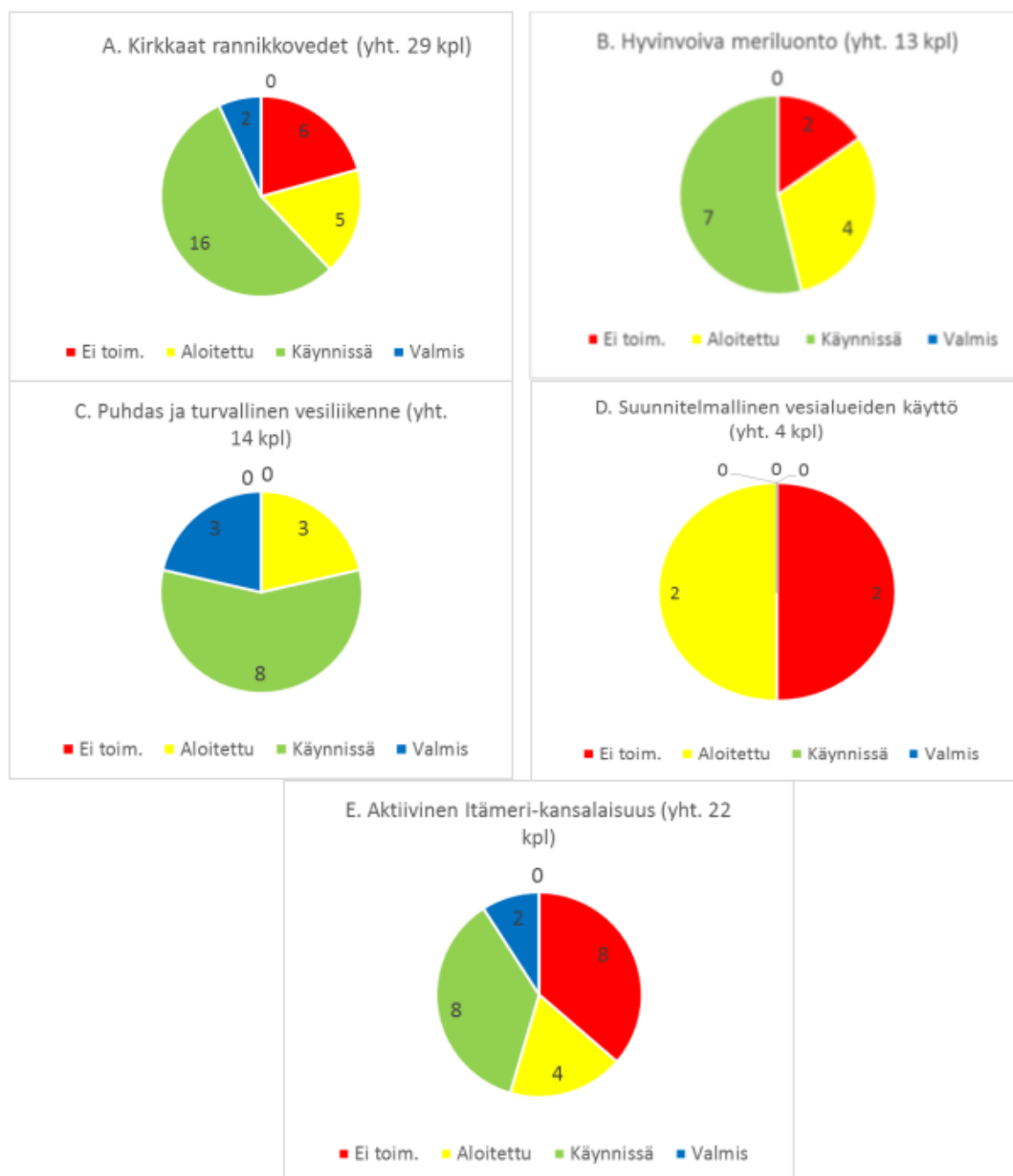
¹⁵⁵ http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatokset/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019; Tieto vastuutahosta kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin päälliköltä 4.2.2019 ja 6.2.2019 saaduista kommentteista muistiolounnokseen.

¹⁵⁶ Ohjelmassa oli 77 toimenpidettä, joista osa jakaantui osatoimenpiteiksi (esim. 23a, 23b jne). Toimenpiteiden määrät on tässä laskettu siten, että osatoimenpide=toimenpide.

¹⁵⁷ http://www.itamerihaaste.net/ajankohtaista/uutiset/helsinki_ja_turku_tehostavat_itameren_suojelua_-_ita-merihaasteelle_uusi_kausi.1880.news. Luettu 29.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kuva 8. Itämeri-toimenpideohjelman 2014–2018 Helsinkiä koskevien toimenpiteiden toteutuminen joulukuussa 2017.¹⁵⁸

¹⁵⁸ http://www.itamerihaaste.net/files/1986/Toimenpidetilanne_HELSINKI_joulukuu_2017.pdf
29.1.2019.

Luettu

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.3.7. Vaelluskalakanta on elpymässä

Huomion kiinnittäminen vaelluskalakantojen elpymiseen mainitaan yhtenä kaupunki-strategian luonnonsuojelua koskevista tavoitteista. Helsingin tapauksessa vaelluska-loilla tarkoitetaan meritaimenta.¹⁵⁹

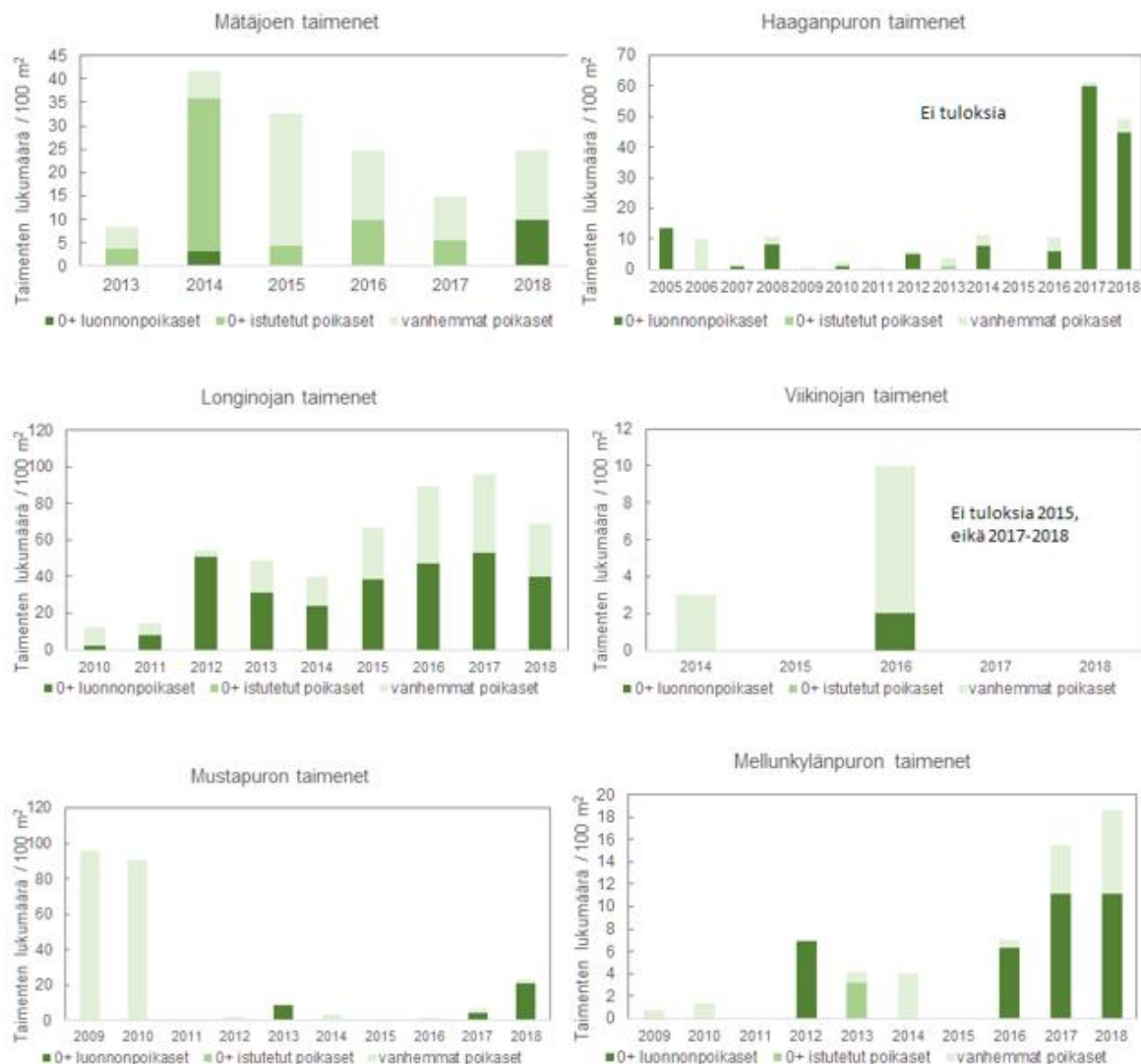
Meritaimenten määrän kehitys Helsingin taimenpuroissa on esitetty kuvassa 5. Mä-täjoen taimenkanta romahti suuren liuotinvuodon takia vuonna 2013. Vuodon jälkeen kanta on lisääntynyt ja vuoden 2017 jälkeen taimenet ovat lisääntyneet luontaisesti, vaikka puroon ei ole istutettu mätirasioita. Tilanne vaikuttaa vakaalta, joskaan tai-menten lukumäärät eivät ole kovin suuria. Haaganpurolla taimenten lukumäärä on pysynyt pienenä vuosina 2005–2016, mutta vuosina 2017–2018 lisääntyminen näyt-tää onnistuneen hyvin. Longinojan taimenmäärät ovat huomattavan suuria ja luku-määrät ovat pysyneet vakaina. Puro ei ylläpitäne juuri tätä suurempaa taimenmäärää ilman lisäkunnostuksia. Viikinojan taimenmäärät ovat pieniä ja lisääntyminen tunte-mattomasta syystä heikkoa. Mustapuruolla oli 2009–2010 paljon taimenia, mutta mää-rät ovat romahtaneet. Mellunkylänpuruolla taimenten lukumäärä vaikuttaisi hitaasti li-sääntyvän, joskaan lukumäärät eivät ole suuria. Tuloksia tarkasteltaessa on huomi-oitava, että kalakannat vaihtelevat luontaisestikin vuodesta toiseen ja parin vuoden tulosten perusteella ei voi saada kokonaiskuvaa tilanteesta. Lisäksi kaupunkipuroihin tulee ajoittain erilaisia päästöjä, jotka vähentävät kalojen määriä.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Kaupunkiympäristön toimialan ympäristönsuojelun tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitieduste-luun.

¹⁶⁰ Kaupunkiympäristön toimialan ympäristönsuojelun tutkijalta 28.1.2019 saatu aineisto taimenten määrästä Helsingin taimenpuroissa tutkijan kommentein varustettuna sekä saman tutkijan sähköposti aiheesta 27.11.2019. Aineisto perustuu Luonnonvarakeskuksen rannikkojokien meritaimenseurannat -hankkeen tulok-siin, jotka tutkija kerännyt ympäristöhallinnon ylläpitämästä Koekalastusrekisteristä.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kuva 9. Taimenten määrän kehitys Helsingin taimenpuroissa.¹⁶¹

¹⁶¹ Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun ja liitteenä saatu aineisto taimenten määristä Helsingin taimenpuroissa tutkijan kommentein varustettuna. Aineisto perustuu Luonnonvarakeskuksen rannikkojokien meritaimenseurannat -hankkeen tuloksiin, jotka tutkija kerännyt ympäristöhallinnon ylläpitämästä Koekalastusrekisteristä.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Meritaimenten kudulle nousun mahdollistaminen mereen laskevien jokien ja purojen tilasta huolehtimalla oli yksi Lumo-ohjelman toimenpiteistä. Purojen kunnostuksia onkin tehty vapaaehtoisten ja viranomaisien yhteistyönä Longinojalla, Haagan purolla, Mellunmäen purolla, Mustapurolla, Mätäjoella ja Viikinojalla. Taimenen kudulle nousu on mahdollista Longinojalla, Mustapurolla ja Viikinojalla ja osittain myös Mätäjoella ja Mellunkylänpurolla. Longinojalla taimenen poikastuotanto on erityisen hyvä. Haaganpurolla elää oma istutettu kanta. Vantaanjoen suun kalaporras mahdollistaa joidenkin vaelluskalojen pääsyn jokeen. Suunnitelmat kalaportaan parantamiseksi on käynnistetty. Myös Haaganpuron suulla on käynnistetty Pikku Huopalahden padon uuden luonnonmukaisen uoman suunnittelu ja nykyisen kalaportaan purkaminen vaelluskalojen puroon pääsyn helpottamiseksi.¹⁶²

Vaelluskaloille tärkeää purojen tilaa pyritään parantamaan myös Kaupunkivesistöt kuntoon -hankkeessa, joka on Helsingin ja Espoon yhteishanke. Hanke keskittyy Helsingissä Maunulanpuron veden laadun parantamiseen. Maunulanpuro on Pikkuhuopalahteen laskevan Haaganpuron sivuhaara. Maunulanpuron varrella sijaitsevan pienteollisuuden vuoksi puro on erityisen altis muun muassa öljyvahingoille ja haitta-ainevuodoille. Viimeisin merkittävä vuoto sattui syksyllä 2016. Hankkeessa on tarkoitettu varautua mahdolliseen tulevaan kuormituksen estämällä sen pääseminen puroon. Haaganpuroon on pitkäjänteisten kunnostushankkeiden myötä pystytty palauttamaan pieni meritaimenpopulaatio (ks. kuva 9), jota hankkeella pyritään suojelemaan.¹⁶³

Myös Itämerihaasteen toimenpideohjelmassa on muutamia purovesiin ja siten vaelluskaloihin liittyviä toimenpiteitä, esimerkiksi vesiensuojelun kannalta tärkeiden elementtien (pienvedet, ojat, kosteikot) huomiointi luonnonhoidon suunnittelussa, purojen ja pienvesien tutkimus- ja kunnostusprojektien sekä osavaluma-alueiden hulevesiratkaisujen toteuttaminen, virtavesien ja uomien vaellusesteiden poistaminen ja katusoraikkojen kunnostaminen, vesiensuojelua palvelevien rakenteiden suunnittelun, rakentamisen ja ylläpidon (esimerkiksi hulevesien imeyttäminen, peltojen suoja-vyöhykkeet ja virtavesikunnostukset) riittävä resursointi sekä useita muitakin lähinnä hulevesiin liittyviä toimenpiteitä. Nämä kaikki toteutuessaan parantavat purojen taimenkantojen elinoloja.¹⁶⁴

¹⁶² http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf Luettu 28.1.2019.

¹⁶³ http://www.itamerihaaste.net/tyomme/hankkeemme/kaupunkivesistot_kuntoon. Luettu 30.1.2019; Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

¹⁶⁴ http://www.itamerihaaste.net/files/1986/Toimenpidetilanne_HELSINKI_joulukuu_2017.pdf Luettu 29.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.3.8. Hulevesien hallintaa edistetään hulevesiohjelmalla ja Itämerihaasteessa

Helsingin purojen vedet ovat suurelta osin hulevettä. Siksi hulevesien määrän ja laadun hallinta on olennainen tekijä muun muassa vaelluskalakantojen elpymiselle. Hulevedellä tarkoitetaan rakennetulla alueella maanpinnalta, tai rakennetuilta pinnoilta pois johdettavaa sade- tai sulamisvettä tai muita ihmisen toiminnan vaikutuksesta pois johdettavia vesiä esimerkiksi sammutusvedet, huuhteluvedet, perustusten kuivatusvedet.¹⁶⁵

Hulevesien mukana puroihin kulkeutuu haitallisia aineita erilaisilta pinnoilta, ilman kautta, erilaisista päästöistä, onnettomuuksista ja vahingoista sekä putkirikoista. Suurimmat päästölähteet ovat liikenne, rakennusmateriaalit, energiatuotanto ja ympäristön kemikaalit. Puroihin myös kulkeutuu ravinteita pelloilta, viheralueilta ja jätevesipäästöistä. Hulevesien laatuun vaikuttavista tekijöistä ja laadullisista riskikohteista Helsingissä on vielä verraten vähän tietoa. Hulevesiohjelmassa on huomioitu tutkimuksen lisäämisen tarve. Hulevesien laadun arviointia vaikeuttaa valtakunnallisten huleveden laatukriteerien puuttuminen. Niiden laatiminen on Suomen ympäristökeskuksen vastuulla.¹⁶⁶

Helsinki on uudistanut hulevesiohjelmansa vuonna 2018. Hulevesiohjelman luonnon-suojeluun liittyvinä tavoitteina on muun muassa, että hulevettä on hyödynnetty ympäristön viihtyisyyden lisääjänä, luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä sekä pinta- ja pohjavesien hyvän tilan edistäjänä, ja hulevesivirtaamat ovat hallinnassa ja huleveden laatu on parantunut. Hulevesiohjelman toteuttamisesta vastaa kaupunkiympäristön toimialan ympäristönsuojelu -yksikön vesitiimi.¹⁶⁷

Ohjelman toimenpiteisiin kuuluu muun muassa laatia hulevesien hallintasuunnitelmia purojen ja muiden alueiden valuma-alueille. Näitä voitaisiin jatkossa käyttää asema-kaavoituksessa ja muussa jatkosuunnittelussa. Helsinki on laatinut tällaisia suunnitelmia Mätäjoelle, Haaganpurolle, Kumpulanpurolle ja Longinojalle. Mustapurolle suunnitelmaa ollaan parhaillaan laatimassa.¹⁶⁸

Hulevesiohjelman toimenpiteisiin kuuluu myös edistää hulevesien pintajohtamisjärjestelmien rakentamista, pienvesien ennallistamista ja viheralueiden hyödyntämistä yleisten alueiden peruskorjausten suunnittelussa erityisesti sekaviemäröintialueella,

¹⁶⁵ Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun; Helsingin kaupungin hulevesiohjelma 2018, 6.

¹⁶⁶ Helsingin kaupungin hulevesiohjelma 2018, 8. Tieto ohjelman toteuttamisesta vastavasta tahosta Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin päälliköltä sähköpostilla 6.2.2019.

¹⁶⁷ Helsingin kaupungin hulevesiohjelma 2018, 11.

¹⁶⁸ Helsingin kaupungin hulevesiohjelma 2018, 19; Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

osallistua eri hankkeissa uusien rakennettuun ympäristöön sopivien hulevesien hallintamenetelmien suunnitteluun, pilotointiin ja toteutukseen, päivittää pienvesiohjelma, ja selvittää huleveden laadun riskikohteet ja laatia toimenpideohjelma laadun parantamiseksi. Viimeksi mainitulla toimenpiteellä voitaisiin vaikuttaa siihen, että puroihin ei tule yllättäviä päästöjä. Ohjelman toimenpide huleveden laadun pitkänajan seurantaohjelman laatimisesta ja toteuttamisesta liittyy välillisesti myös puroihin ja vaelluskalakantoihin.¹⁶⁹

Hulevesiin liittyvien Itämerihaasteen toimenpiteitä ja niiden toteutumistilanne vuonna 2017 on esitetty taulukossa 6.¹⁷⁰

Taulukko 6. Itämerihaasteen hulevesiin liittyviä toimenpiteitä niiden toteutumistilanne joulukuussa 2017.¹⁷¹

Toimenpide ja päävastuullinen	Päävastuu	Tilanne 2017
6. Hulevedet rakennusluvista ja poikkeamispäätöksissä	Rakvv	Käynnissä
7. Hulevedet kaavamääräyksissä	KSV	Käynnissä
8. Pienvesihankkeita ja uusia hulevesiratkaisuja	HKR	Käynnissä
9. Maatalous: Suojakaistat, kosteikot ym. pelloilla	HKR	Käynnissä
20. Koulutuksia hulevesiasioista	Ymk	Ei toimenpit.
21. Huomioidaan suunnitelmissa valuma-alueet	KSV	Aloitettu
23. a Pilottikohde/-hanke (hulevedet, kantakaupunki)	HKR	Käynnissä
23. b Pilottikohde/-hanke (hulevedet, esikaupunki)	HKR	Ei toimenpit.
24. Käynnistetään hulevesiseurantaa	Ymk	Aloitettu
25. Hulevesien avoratkaisut kaavoissa ja toteutus	KSV	Aloitettu
26. Tutkimusyhteistyö HY hulevedet	Ymk	Aloitettu
41. Tiedotus, selvitys: hulevesien laatu ja likaajat	Ymk	Aloitettu
41. a Määräysten valmistelu: hulevesien puhdistus	Ymk	Ei toimenpit.

3. JOHTOPÄÄTÖKSET

¹⁶⁹ Helsingin kaupungin hulevesiohjelma 2018; Kaupunkiympäristön toimialan ympäristönsuojelun tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

¹⁷⁰ Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

¹⁷¹ Taulukko muokattu asiakirjasta http://www.itamerihaaste.net/files/1986/Toimenpidetilanne_HELSINKI_joulukuu_2017.pdf Luettu 29.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Arvioinnin pääkysymyksenä oli, onko luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 tavoitteiden toteutumista edistetty. Johtopäätöksenä on, että tavoitteiden toteutumista on edistetty.

Vastauksena ensimmäiseen osakysymykseen on, että kaupunkiympäristön toimiala on luonut edellytyksiä luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden toteutumiselle ja ryhtynyt toteuttamaan luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä.

Luonnonsuojeluohjelman alueita valittaessa on huomioitu Helsingin luonnon tyyppilisten ja harvinaisten lajien ja luontotyyppien säilyttäminen parhaan käytettävissä olleen tiedon mukaan. Suojeltavien alueiden valintaa ja alueiden suojelun kiireellisyysjärjestyksestä päättämistä vaikeutti ja vaikeuttaa tulevaisuudessakin tiedon puute suojeltavista lajeista ja luontotyypeistä. Tietoa saadaan kuitenkin jatkuvasti lisää, esimerkiksi meneillään olevasta uhanalaisten luontotyyppien kartoituksesta. Helsingin luonnonsuojelusta vastaavat tahot ovat osin riippuvaisia kaupunkiorganisaation ulkopuolisista tutkijoista tai muista tiedonhankkijoista tietojen saamisessa. Tiedon lisääntyessä luonnonsuojeluohjelmaa voidaan päivittää ja uusia alueitakin voidaan ottaa mukaan ohjelmaan.

Ohjelmassa olevien kohteiden sijainti on valittu siten, että ne vahvistavat olemassa olevaa luonnonsuojelualueverkostoa. Helsingin luonnon suuret ydinalueet Haltiala ja Viikki-Vanhankaupunginlahti on huomioitu hyvin. Luontoarvojen säilyttämisen kannalta tärkeää Vantaanjoen aluetta on vaikea suojella rauhoituspäätöksin, koska aluetta käytetään paljon. Vantaanjoen uomaa suojellaan vesiensuojelulain nojalla.

Valtion ja EU:n luonnonsuojeluohjelmat ovat myös toteutumassa pääosin hyvin. Tästä poikkeuksena on Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet -alue. Alue jätettiin pois luonnonsuojeluohjelmasta 2015–2024, koska sen maankäytön suunnitelmat olivat keskeneräiset. Suunnitelmien edetessä olisi tarve täydentää ohjelmaa myös Östersundomissa sijaitsevilla alueilla.

Luonnonsuojeluohjelma laadittiin vuonna 2015 kiireellisesti, koska haluttiin toteuttaa Helsingin kaupungin strategiaohjelman 2013–2016 tavoite suojelualueiden määrän nostamisesta ja niiden saamisesta tuolloin valmisteilla olleeseen yleiskaavaan. Tämä tavoite toteutui hyvin. Vaikka luonnonsuojeluohjelmassa 2015–2024 tätä ei esitetäkään ohjelman varsinaisena tavoitteena, luonto ja ympäristötietoisuustiimin haastattelun mukaan tämä oli ohjelman laatimisen varsinainen päätavoite. Esitettyjen alueiden perustamisen sekä perustettavien kohteiden hoito- ja käyttösuunnitelmien aika-aulua on alun perinkin ajateltu vain viitteellisenä ja jo etukäteen tiedettiin aikataulussa pysyminen haasteelliseksi. Aikaisempienkaan luonnonsuojeluohjelmien aika-aulutavoitteet eivät ole toteutuneet, vaan alueita on jäänyt rauhoittamatta ja ne on tarpeen mukaan otettu uusiin luonnonsuojeluohjelmiin.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Luontoarvojen säilyttämisen kannalta on tärkeää, että alueiden perustamisen kiireellisyyttä seurataan jatkuvasti ja aikataulua muutetaan aina tarvittaessa, jos jokin alue on uhattuna esimerkiksi rakentamisen tai lisääntyneen virkistyskäytön vuoksi. Näin luonnonsuojeluohjelmaa toteuttaessa vuosina 2016–2018 on tehtykin.

Kun Paloheinän-Haltialan luonnonsuojelualueen perustamisesitys saadaan valmiiksi, puolet luonnonsuojeluohjelman alueiden yhteenlasketusta pinta-alasta on valmisteltu suojeltavaksi.

Vastauksena toiseen osakysymykseen on, että on syitä, joiden vuoksi tavoitteita ei ole saavutettu.

Ohjelmassa olevien alueiden perustaminen on ohjelman alkuvuosina edistynyt suunniteltua hitaammassa aikataulussa. Pääsyynä tähän on, että luonnonsuojeluohjelman aikatauluja suunniteltaessa ei otettu huomioon luonnonsuojeluesitysten valmisteluun vaadittavia resursseja. Vuoden 2018 toukokuuhun asti käytössä ollut resurssi on ollut pääsääntöisesti yksi henkilötyövuosi. Kesäkuussa 2018 saatiin lisämäärärahan turvin toinen pysyvä henkilöresurssi. Perustamisesitystä laatiessa eniten resursseja vievät konsultin kanssa yhteistyössä tehtävä luontoarvojen selvitys ja hoito- ja käyttösuunnitelma osallistamistilaisuuksineen. Osallistamista, konsulttiyhteistyötä ja luonnonsuojelualueen perustamisprosessia kokonaisuudessaan on pyritty sujuvoittamaan.

Havaintojen mukaan myös kaupunkiympäristön toimialan, muiden toimialojen ja muiden rahoitusprosessin kannalta tärkeiden toimijoiden yhteistyössä olisi kehitettävää. Luonnonsuojelun henkilöresurssien niukkuuden vuoksi kehittämiseen ei juuri jää aikaa. Myös luontotiedon keräämisessä ympäristöpalveluiden ulkopuolelta on ollut ongelmia. Näihin on pyritty vastaamaan erilaisilla kehittämishankkeilla.

Vastauksena lisäkysymykseen todetaan, että sekä luonnonsuojeluohjelmalla että muutoin on edistetty kaupunkistrategian ja muiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien tavoitteita.

Lisäkysymys osoittautui huomattavan laajaksi, koska viime vuosina Helsingissä on ollut käynnissä tai kaupunki on osallistunut lukuisiin kansallisiin tai kansainvälisiin luonnonsuojeluun liittyviin ohjelmiin. Ohjelmien ja toimenpiteiden Helsingin kaupunkia koskevat vastuut ovat myös jakautuneet hyvin laajasti eri tahoille kaupunkiympäristön toimialoilla ja osin myös muille toimialoille. Tämän arvioinnin puitteissa ei ole ollut mahdollisuutta arvioida kaupunkistrategian luonnonsuojelutavoitteisiin liittyviä ohjelmia ja toimenpiteitä kovin laajasti tai syvällisesti.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kaupunkistrategiassa 2017–2021 esitettyjen luonnonsuojelua koskeneiden tavoitteiden toteuttamisen kannalta keskeisimpiä ovat olleet Lumo-ohjelma 2008–2017, jossa määriteltiin kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen tunnusmerkkejä, tavoitteita ja toimenpiteitä, Itämerihaaste 2014–2018, joka oli Helsingin ja Turun yhteinen toimenpideohjelma Itämeren vesiluonnon monimuotoisuuden ja veden laadun parantamiseksi sekä EU:n rahoittama Helsingin ja Tallinnan kaupunkien sekä Tukholman ympäristöinstituutin Tallinnan yksikön toteuttama NATTOURS-hanke, jonka tavoitteena oli tuoda Helsingin ja Tallinnan kaupunkiluonto helpommin saavutettavaksi sekä paikallisille asukkaille että vierailijoille.

Lumo-ohjelman toimenpiteistä yli 80 prosenttia on toteutunut tai jatkuvasti käynnissä. Itämerihaasteesta toimenpideohjelman toteutumisesta tehdään kokonaisarvio vuonna 2019. Sekä Helsinki että Turku ovat päättäneet jatkaa Itämeri-toimenpideohjelmaa vuosille 2019–2023. NATTOURS-hankkeessa on parannettu Helsingin kaupunkiluonnon saavutettavuutta laatimalla Tallinnan kanssa yhteinen mobiililaitteilla toimiva luontokohteita esittelevä verkkosivusto sekä kunnostamalla luontokohteiden rakenteita esteettömyyttä paremmin tukeviksi.

Puroja on kunnostettu ja vaelluskalakantojen tilanne näyttää suhteellisen hyvältä, mutta kehitystä on vielä seurattava pidemmällä aikavälillä, jotta toimenpiteiden vaikutuksista voidaan varmistua.

Liito-oravan runsastumista Helsingissä vuosien 2014 ja 2018 välillä voidaan pitää merkinä siitä, että luonnon monimuotoisuus on otettu hyvin huomioon kaupungin virkistysmetsien hoidossa.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

4. TOIMENPIDE-ESITYS JA LISÄTIEDOT

Tarkastuslautakunnan 1. toimikunta hyväksyy muistion ja esittää, että aiheesta laaditaan arviointikertomuksen tekstiluonnos.

Arviointia koskevia lisätietoja antavat kaupunkitarkastajat Aija Kaartinen, puhelin 09-310 36548 ja Petri Jäske, puhelin 09-310 43024

Aija Kaartinen

Petri Jäske

Jakelu

Tarkastuslautakunnan 1. toimikunta

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET**Arviointikäynnit ja haastattelut**

Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 20.6.2018 (9.7.2018 saatuine kommentteineen) ja haastattelusta saatu aineisto luonnonsuojelualueiden perustamisen vaiheista ja arviosta niiden kestosta 16.12.2015.

Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

Tarkastuslautakunnan 1. jaoston arviointikäynti kaupunkiympäristön toimialalle 24.10.2018.

Sähköpostitiedustelut

Kaupunkiympäristön toimialan kaupunkitila ja verkostot -yksikön luontoasiantuntijalta 25.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun

Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin kaupunkiekologilta 8.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun ja vastauksen liitteenä ollut aineisto Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman toteutumisesta.

Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä 28.1.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä 5.2.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun ja vastauksen liitteenä ollut aineisto luonnonsuojelualueen perustamisesityksen ja hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelusta ja auditoinnista.

Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä 7.2.2019 saatu vastaus sähköpostitiedusteluun.

Kaupunkiympäristön toimialan luonto ja ympäristötietoisuus -tiimin päälliköltä ja ympäristösuunnittelijalta 6.2.2019 saadut kommentit muistiluonnokseen.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kaupunkiympäristön toimialan puisto- ja viheraluesuunnitteluyksikön suunnitteluvas-
taavalta 31.1.2019 saatu vastaus sähköpostiedusteluun.

Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin päälliköltä 4.2.2019 ja 6.2.2019 saadut kom-
mentit muistiolounnokseen.

Kaupunkiympäristön toimialan vesitiimin tutkijalta 28.1.2019 saatu vastaus sähkö-
postitiedusteluun.

Muut lähteet

Alanen & Aapala (toim.) 2015 Soidensuojelutyöryhmän ehdotus soidensuojelun täy-
dentämiseksi. Ympäristöministeriön raportteja 26.

Ellermaa 2017 Helsingin tärkeät lintualueet ja merkittävä linnusto 2017. Kaupunkiympä-
ristön julkaisuja 2018:8.

Erävuori, Lammi, Routasuo & Vauhkonen 2017 Helsingin uhanalaisten luontotyyppien
inventoinnit, Osa 1 Inventointiraportti 22.12.2017.

EU:n luontodirektiivi 1992 (virallisesti Neuvoston direktiivi 92/43/ETY luontotyyppien
sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta.).

Helsingin kaupungin hulevesiohjelma 2018. Helsingin kaupungin kaupunkiympäris-
tön julkaisuja 2018:3.

Helsingin kaupungin luonnonhoidon linjaus Helsingin kaupungin rakennusviraston
julkaisut 2011:14.

Helsingin kaupungin luonnonhoidon työohje. Metsät. Helsingin kaupungin rakennus-
viraston julkaisut 2013:9, päivitetty 18.3.2016.

Helsingin kaupungin luonnonsuojeluohjelma 1989.

Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Toimintaohjelma 2008–2017.
Yhteenveto toteutumisesta vuoden 2017 lopussa. (Saatu Kaarina Heikkoselta sähkö-
postilla 8.1.2019.

Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkostaselvitys, korjattu eh-
dotus 29.9.2015.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Helsingin pienvesiohjelma 2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2007:3 / Katu - ja puisto-osasto.

Hirvonen & Vanhatalo 2018 Ympäristöasenteet ja kaupunkikehitys Helsingissä ja Vantaalla. Tutkimuksia 2018:1. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Juvonen & Kurikka (toim.) 2016 Suomen Ramsar -kosteikko-toimintaohjelma 2016–2020. Ympäristöministeriön raportteja 21.

Kuntalaki 410/2015.

Lammi & Routasuo 2016 Helsingin liito-oravakarttoitus 2016. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 7/2016.

Lammi & Routasuo 2018 Helsingin liito-oravakarttoitus 2018.

Maailman toimivin kaupunki. Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

Savola 2015 Helsingin metsien kääpäselvityksen täydennys 2014. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 1/2015.

Vahtera, Räsänen & Routasuo 2018 Pääkaupunkiseudun merialueen tila 2016–2017. Kaupunkiympäristön julkaisuja 2018:21.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LIITTEET

Liite 1 Arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Arviointiaihe		
Luonnonsuojeluohjelman toteuttaminen		
Suunnitelman laatija Petri Jäske		Pvm 21.5.2018
Arvioinnin ohjausryhmä Tarkastuslautakunnan 1. toimikunta		
Aloittamisaika Elokuu 2018	Valmistumisaika Joulukuu 2018	Vastaava valmistelija, muut valmistelijat Petri Jäske, kaupunkitarkastaja NN
Arviointiaiheen tausta		
Ympäristölautakunta hyväksyi 29.9.2015 Helsingin luonnonsuojeluohjelman vuosiksi 2015–2024. Ohjelman kanssa samanaikaisesti laadittiin metsäverkostoselvitys, joka tukee luonnonsuojeluohjelman tavoitteita. Helsingin järjestyksessään kolmannen luonnonsuojeluohjelman tarkoituksena on valita uusia luonnonsuojelulaille rauhoitettavia alueita ja täydentää ekologisesta näkökulmasta Helsingin uuden yleiskaavan yhteydessä tehtyä Helsingin kestävä viherrakenne -selvitystä. Helsingin strategiaohjelman 2013–2016 tavoitteisiin ja toimenpiteisiin oli toimenpiteeksi kirjattu ”Yleiskaavan hyväksymisen yhteydessä perustetaan metsäinen suojeluverkosto tavoitteena nostaa suojelualueiden määrää kaupungin maa-alueista luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi.” Luonnonsuojeluohjelman tavoitteena on: • säilyttää Helsingin luonnon tyypillisiä ja harvinaisia piirteitä (lajeja ja luontotyyppejä) • täydentää olemassa olevaa luonnonsuojelualueverkostoa • toteuttaa valtion ja EU:n luonnonsuojeluohjelmat Helsingin alueella • määritellä esitettyjen alueiden rauhoittamisen sekä rauhoitettavien kohteiden hoito- ja käyttösuunnitelmien aikataulu. Lisäksi luonnonsuojeluohjelman yksi suojelubiologinen tavoite on, että merkittävä osa ohjelmassa rauhoitettavaksi ehdotettavista kohteista tukee jo olemassa olevia Helsingin luonnon suuria ydinalueita. Näitä ovat Viikki-Vanhankaupunginlahti ja Haltialan–Vantaanjoen alue. Luonnonsuojeluohjelma päivitetään tarvittaessa ja viimeistään vuonna 2024. Luonnonsuojeluohjelmassa ei ole tarkasteltu Östersundomin aluetta uusien luonnonsuojelualueiden osalta. Myöskään Vallisaaren–Kuninkaansaaren aluetta ei tarkasteltu keskeneräisten suunnitelmien vuoksi. Ohjelmakaudella voi ilmaantua tarpeita täydentää luonnonsuojeluohjelmaa		

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

luontotyyppien, luonnonmuistomerkkien ja erityisesti suojeltavien lajien osalta. Östersundomin alueen maankäytön edetessä luonnonsuojeluohjelma on myös tarkoitus täydentää kattamaan koko Helsingin alue.

Kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsinki vaalii arvokasta luontoaan ja toimii kaupunkiluonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi. Viher- ja sinialueiden ekologinen laatu, saavutettavuus ja terveysvaikutukset turvataan. Luonnonsuojeluohjelmaa toteutetaan ja metsäverkostoa vahvistetaan. Helsingin vesistöjen, sekä pienvesien että rannikkovesien tilaa parannetaan ja kiinnitetään huomiota vaelluskalakantojen elpymiseen.

Helsingin luonnonsuojeluohjelma liittyy valtakunnallisiin luonnonsuojeluohjelmiin, Euroopan unionin Natura 2000 -verkostoon, Helsingin luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelmaan ja Helsingin kaupungin luonnonhoidon linjaukseen.

Tuloksellisuusnäkökulmat

Tarkastusvirastossa tuloksellisuuden osa-alueiksi katsotaan tuottavuus, taloudellisuus, vaikuttavuus, laatu sekä työelämän laatu. Näistä osa-alueista arvioinnissa voi tulla kyseeseen ainakin tuottavuus ja taloudellisuus, mikäli luonnonsuojelutoiminnan panoksia mitataan.

Arviointi koko kunnan toiminnan laajuudessa

Kaupunki voi hankkia luonnonsuojelutoimintaan liittyviä selvityksiä ostopalveluna. Näillä on todennäköisesti merkitystä arvioinnin kannalta lähinnä tietolähteenä.

Aiheeseen liittyvien suositusten jälkiseuranta

Aiheesta ei ole annettu suosituksia viime vuosina.

Arviointikysymykset ja -aineisto

Arvioinnin pääkysymys on: onko luonnonsuojeluohjelman 2015–2024 tavoitteiden toteutusta edistetty.

Pääkysymys jakaantuu seuraaviin osakysymyksiin:

- 1) Onko kaupunkiympäristön toimiala luonut edellytyksiä luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden toteutumiselle ja ryhtynyt toteuttamaan luonnonsuojeluohjelman tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä?
- 2) Onko syitä, joiden vuoksi luonnonsuojeluohjelman tavoitteita ei ole saavutettu?

Lisäksi arvioinnin lisäkysymyksenä arvioidaan, onko luonnonsuojeluohjelman puitteissa tai muutoin edistetty kaupunkistrategian tai edellä mainittujen muiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien tavoitteita.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Arviointikriteerinä ensimmäiseen osakysymykseen on, onko kaupunkiympäristön toimiala ryhtynyt toimenpiteisiin, jotta luonnonsuojeluohjelman tavoitteet saavutettaisiin viimeistään vuonna 2024. Toisen osakysymyksen kriteerinä on, tuleeko arvioinnissa ilmi seikkoja, jotka ovat estäneet tavoitteiden toteutumisen tai etenemisen kohti tavoitteita. Lisäkysymyksen kriteerinä on, onko kaupunkiympäristön toimiala toteuttanut toimenpiteitä, jotka edistävät kaupunkistrategian ja muiden luonnonsuojeluun liittyvien ohjelmien tavoitteita.

Arvioinnin aineistona käytetään kaupunkiympäristön toimialan, kaupunginkanslian ja valtion viranomaisten selvityksiä, tutkimuksia ja muuta aineistoa sekä haastatteluja ja arviointikäyntiä kaupunkiympäristön toimialalla.

Rajaukset

Arviointi rajataan ensisijaisesti Helsingin oman luonnonsuojeluohjelman toteutumisen arviointiin.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 2 Luonnonsuojeluohjelman kohteet ja luonnonsuojelualueiden perustamisesitysten aikataulut.¹⁷²

LSO=Luonnonsuojeluohjelma 2015–2024, pinta-ala on 28.11.2018 suunnitelmissa ollut pinta-ala tai jo toteutuneen rauhoitusalueen pinta-ala. Aikataulu- ja toteutumastiedot perustuvat marraskuussa 2018 saatuihin tietoihin.

LSO kohdenro	Alueen nimi	Suojelualueen tyyppi	Onko Helsinki ainoa omistaja?	Pinta-ala	Perustamisesitys LSO:n mukaan viimeistään	Perustamisesitys laadittu tai laaditaan 28.11.2018 tiedon mukaan
LSO01	Paloheinän–Haltialan metsäalue	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	138,24	2018	2019
LSO02	Pakilanmetsä	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	24,65	2021	2024
LSO03	Maununnevan luonnonsuojelualueen laajennus	Suo	kyllä	0,18	2018	2018
LSO04	Patterinmäki	Perinneympäristö	kyllä	ei tietoa	2021	2023
LSO05	Talin rantalehto ja Mätäjoenvarsi	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	ei tietoa	2021	2023
LSO06	Oulunkylän rantapuiston jalopuulehto	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	0,91	2024	2022
LSO07	Kivikon ulkoilupuiston kallioalue	Kalliometsä	kyllä	5,53	2024	2024
LSO08	Hallainvuori	Kalliometsä	kyllä	20,43	2018	2020
LSO09	Viikin pähkinäpensaslehdon laajennus	kangasmetsä ja lehtometsä	ei	1,03	2018	-
LSO10	Mäyrämetsä	kangasmetsä ja lehtometsä	ei	4,7	2018	-
LSO11	Purolahden rantaniitty	Kosteikko	ei	13,65	2018	-
LSO12	Pornaistenniemen tervaleppälehto	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	7,7	2018	2016
LSO13	Mölylän metsä ja Bäcksin torpan rinnenitty	kangasmetsä ja lehtometsä	ei	12,6	2018	2016
LSO14	Fastholma ja Saunalahden itäpuolinen metsä	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä		2024	2022

¹⁷² Taulukko on koostettu seuraavista lähteistä: Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–2024 ja metsäverkoston selvitys, s. 19 ja liite 4. Liitteessä ja itse ohjelmassa on esitetty hieman eri tietoja alueista; Luonto ja ympäristötietoisuustiimin (kaupunkiympäristön toimiala, ympäristöpalvelut) haastattelu 28.11.2018 ja haastattelussa saatu aineisto luonnonsuojeluohjelman aikatauluista.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LSO kohdenro	Alueen nimi	Suojelualueen tyyppi	Onko Helsinki ainoa omistaja?	Pinta-ala	Perustamisesitys LSO:n mukaan viimeistään	Perustamisesitys laadittu tai laaditaan 28.11.2018 tiedon mukaan
LSO15	Kivinokan vanha metsä ja tervaleppälehto	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	13,16	2018	2017
LSO16	Kruunuvuoren lampi ja suo	Pienvesi	kyllä	2,3	2021	2020
LSO17	Tahvonlahden harju	kangasmetsä ja lehtometsä, geologia	kyllä	3,57	2024	2020
LSO18	Uussillantien (Uussillanpuiston) perinnekeho	Perinneympäristö	kyllä	1,5	2021	2024
LSO19	Mellunmäen luhta	Suo	kyllä	7,11	2018	2023
LSO20	Varjakanpuiston tervaleppäluhta	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	2,95	2024	2024
LSO21	Meri-Rastilan metsä ja muinaisranta	kangasmetsä ja lehtometsä, geologia	kyllä	24,95	2021	2024
LSO22	Ramsinniemen lehdon suojelualueen laajennus	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	2,27	2021	2024
LSO23	Mustavuoren eteläosa	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	29,44	2018	2023
LSO24	Porvarinlahden eteläranta	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	55,09	2018	2023
LSO25	Kalkkisaari	Saari, luoto, geologinen kohde	ei	3,18	2024	-
LSO26	Rudträsk-Särkkäniemi	kangasmetsä ja lehtometsä, suo	kyllä	11,28	2021	2020
LSO27	Uutela	kangasmetsä ja lehtometsä	kyllä	24,55	2021	2020
LSO28	Skatanniemi	Kalliometsä	kyllä	2,94	2021	2020
LSO29	Kallahden matalikko	Vesialue	kyllä	83,51	2024	2018
LSO30	Madeluoto	Saari, luoto	ei	0,07	2018	2019
LSO31	Morsianluoto	Saari, luoto	ei	0,85	2024	2019
LSO32	Tiirakari	Saari, luoto	kyllä	2,66	2024	2019
LSO33	Pitkäouri	Saari, luoto	kyllä	4,1	2024	2019
LSO34	Pormestarinluodot	Saari, luoto	kyllä	1,14	2024	2019
LSO35	Korkeasaarenluoto	Saari, luoto	kyllä	0,59	2018	2017

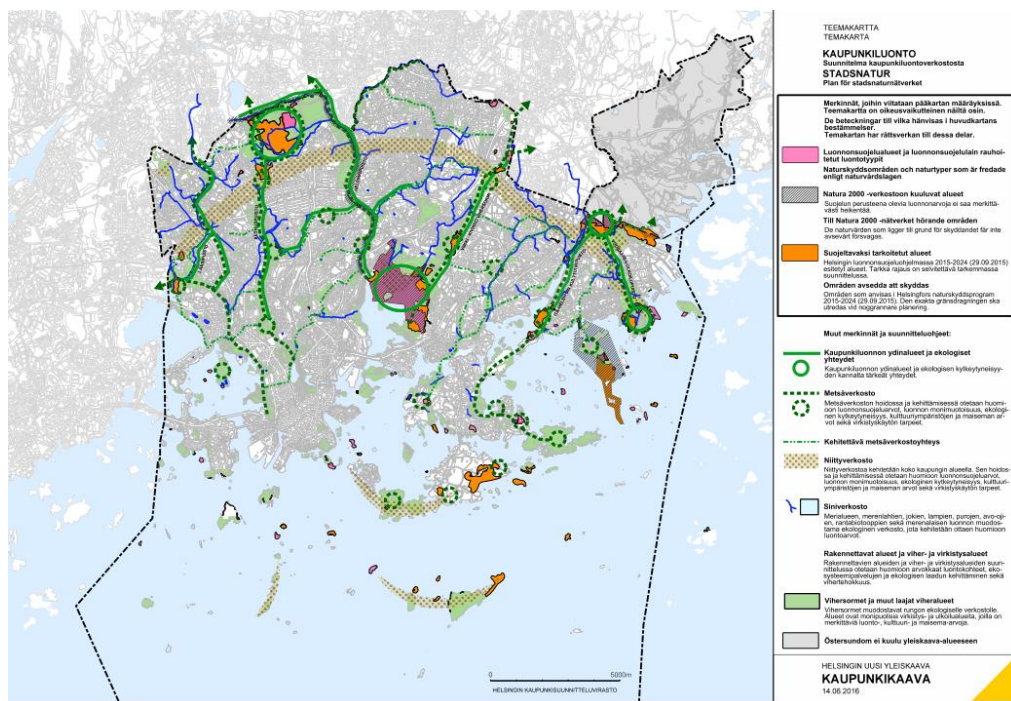
ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LSO kohdenro	Alueen nimi	Suojelualueen tyyppi	Onko Helsinki ainoa omistaja?	Pinta-ala	Perustamisesitys LSO:n mukaan viimeistään	Perustamisesitys laadittu tai laaditaan 28.11.2018 tiedon mukaan
LSO36	Santahaminan Suurlahden alue	Rantaniitty ym.	ei	63,75	Santahaminan maankäytön mahdollisesti muuttuessa	-
LSO37	Santahaminan Likolampi	kangasmetsä ja lehtometsä, pienvesi	ei	5,61	Santahaminan maankäytön mahdollisesti muuttuessa	-
LSO38	Santahaminan länsikivi	Saari, luoto	ei	0,37	Santahaminan maankäytön mahdollisesti muuttuessa	-
LSO39	Santahaminan Herne-saari	Saari, luoto	ei	5,48	2024	-
LSO40	Jänissaari	Saari, luoto	ei	8,71	2024	-
LSO41	Kuivakari	Saari, luoto	ei	1,88	2024	-
LSO42	Pikku-Kuivasaari	Saari, luoto	ei	4,24	2024	-
LSO43	Kiislapaasi	Saari, luoto	ei	2,48	2024	-
LSO44	Peninniemi–Peninkarit	Saari, luoto	ei	19,54	2024	-
LSO45	Matalakari	Saari, luoto	ei	3,75	2024	-
LSO46	Kuminapaasi	Saari, luoto	kyllä	2,7	2024	2019
LSO47	Kajuuttaluodot	Saari, luoto	kyllä	2,9	2024	2019
Ei LSO:ssa	Veräjämäen lehto	lehtometsä	kyllä	12,2	-	2024

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 3 Teemakartta kaupunkiluonto ¹⁷³

173 Yleiskaavaluonnoksen kaupunkiluonto-teemakartta 25.11.2015. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. http://www.yleiskaava.fi/2014/helsinki-viherverkostokaupunki/kau-punkiluonto_23102014_sy_a3/. Luettu 31.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 4 Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman 2008–2017 tavoitteet ja niihin liittyvien toimenpiteiden toteutuminen.¹⁷⁴

Toimenpiteiden toteutumista on arvioitu yksityiskohtaisesti toimenpide kerrallaan LUMO-ohjelman seurantaraportissa ja sen liitteenä olleessa taulukossa. Nämä esitettiin kaupunkiympäristön toimialan ympäristö- ja lupajaostossa 1.6.2018. Toimenpiteiden toteutumista kuvaava taulukko käsittää 118 toimenpidettä ja 35 sivua, joten sitä ei ollut mahdollista käsitellä tai liittää kokonaisuutena tähän muistioon. Liite on julkisesti saatavilla kaupungin verkkosivuilla ympäristö- ja lupajaoston pöytäkirjojen yhteydessä osoitteessa http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkiymparistolautakunnan_ymparisto- ja_lupajao/Suomi/Paatos/2018/Kymp_2018-06-01_Ylja_8_Pk/9BF55D30-8E59-CF97-806A-63732FC00001/Liite.pdf. Alla olevaan taulukkoon on arviointimuistiota varten tiivistetty yllä kuvatun seurannan tulokset siten, että yksittäisten toimenpiteiden toteutumista ei esitetä, vaan arvioidaan kuhunkin tavoitteeseen liittyneiden toimenpiteiden toteutumista kokonaisuutena.

Yleinen tavoite	Toteutuivatko tai jatkuvatko toimenpiteet ja mitkä niistä jäivät toteutumatta?
Pääkaupunkiseudun kunnat seuraavat yhteistyössä ilmastomuutoksen aiheuttamia vaikutuksia.	Ei. Yhteistyöryhmä perustettiin 2009, mutta se ei ole toiminut. Seurantatietoa saadaan kuitenkin muutenkin.
Luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaaminen suunnitellaan yhteistyössä asukkaiden kanssa	Suurin osa toteutui, virastoihin suunniteltuja kannustinjärjestelmiä lukuun ottamatta.
Luonnon ydinalueet ja ekologinen verkosto turvataan pääkaupunkiseudulla	Kyllä.
Helsingin biotoopit ja geotoopit kartoitetaan	Puolet toimenpiteistä toteutui. Biotooppikartoitus käynnistettiin 2010 ja osa aineistosta vietiin luontotietojärjestelmään 2014, mutta työ on kesken.
Vakiintunut lajisto ja geenimateriaali turvataan	Kyllä.
Kaupunkirakenteen tiivistämisen ja täydentämisen vaikutuksia Helsingin luonnon monimuotoisuuteen selvitetään	Kyllä.
Vesialueiden hyvä luonnontila ja kalakantojen elinvoimaisuus turvataan	Suurin osa toteutui. Umpeen kasvaneita merenlahtia ei ole kunnostettu suunnitellusti.
Pienvesien merkitys luonnon monimuotoisuudelle vahvistuu ja niiden ympäristön tila parantuu	Kyllä.
Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat lähteet ennallistetaan, luonnonmukaiset lammet säilytetään sekä muiden lampien luontoarvoja parannetaan.	Suurin osa toteutui. Umpeenkasvaneita lampia ei ole kunnostettu suunnitellusti.

¹⁷⁴ Taulukko on laadittu Kaupunkiympäristön toimialan kaupunkiekologilta 8.1.2019 saadun vastauksen sähköpostitiedusteluun liitteenä olleen aineiston Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman toteutumisesta pohjalta.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Yleinen tavoite	Toteutuivatko tai jatkuvatko toimenpiteet ja mitkä niistä jäivät toteutumatta?
Metsien ja soiden luontaiset piirteet sekä monimuotoisuutta ylläpitävät prosessit turvataan.	Suurin osa toteutui. Biotooppeja ei ole kartoitettu koko Helsingin alueella. Uhanalaisten luontotyyppien kartoitus jatkui edelleen 2018. Uusia metsänpohjan kuluneisuuden torjuntakeinoja selvitetään myös edelleen. Puistopuiden hoitomenetelmiä ei vielä käytetä muualla kuin erityiskohteissa.
Luonnon monimuotoisuuden lisääminen on yhtenä lähtökohtana viherrakentamisessa ja viheralueiden hoidossa	Suurin osa toteutui. Viherrakentamisen ohjeistusta ja normistoa ei ole uudistettu luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi
Vanhon puistojen luontoarvot, vanhojen jalopuiden jatkumo sekä perinteisten kasvikantojen monimuotoisuus säilyvät.	Suurin osa toteutui. Vanhojen viljely- ja puutarhakasvien kantojen suojapaikkoja ei ole perustettu eikä lahoppuusta riippuvaisen eliöstön elinympäristön tilaa ole seurattu.
Luontoarvojen ja virkistyskannalta tärkeät pellot ovat säilyneet viljely- ja laidunkäytössä.	Kyllä.
Perinteiseen maatalousympäristöön kuuluvien eliölajien esiintymistä ja monimuotoisuutta sekä vesistöjen tilaa elvytetään käyttämällä ympäristöystävällisiä viljelymenetelmiä sekä perustamalla, kunnostamalla ja hoitamalla eliölajien vaatimia elinympäristöjä.	Kyllä.
Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat hoitoa ja ennallistamista vaativat kulttuuriniityt kartoitetaan ja niiden arvokasta lajistoa hoidetaan.	Puolet toteutui. Maa- ja merilinnoituksille ei ole laadittu luontotyyppikohtaisia kunnostus- ja hoito-ohjeita yhteistyössä Museoviraston ja Kaupunginmuseon kanssa. Saariston perinnebiotooppien laidunnusta ja hoitoa ei ole lisätty eikä kasvilajiston palautuskokeiluja tehty.
Luonnonniittyjen lajisto on monimuotoista ja niiden eliölajien kannat elinvoimaisia.	Kyllä.
Helsinki toimii aktiivisesti pääkaupunkiseudun niittyverkoston kehittämiseksi.	Suurin osa toteutui. Vantaan- ja Keravanjoen niittyverkostolle ei ole laadittu kehittämis- ja hoitosuunnitelmia yhdessä Vantaan kaupungin kanssa eikä ravinteisen mullan levitystä hiekka-pohjaisille perustettaville pientareille ole vältetty joitakin kohteita lukuun ottamatta.
Jouto- ja täyttömaiden luontotyyppi ja eliölajisto säilyvät monimuotoisina.	Kyllä.
Liikuntapuistojen ja golfkenttien luontoarvot säilyvät.	Puolet toteutui. Vain muutamille liikuntapuistoille laadittiin luonnon monimuotoisuutta tukevat hoitosuunnitelmat.
Siirtola- ja ryhmäpuutarhojen, kesämaja-alueiden ja viljelypalstojen käyttö ei vaikuta haitallisesti ympäröivän luonnon tilaan.	Puolet toteutui. Vuokrasopimuksiin suunniteltu ehto lahoppuun tai muun puuaineksen keräämisen kiellosta ei toteutunut.
Helsingin asukkaat, päättäjät ja kaupungin henkilöstö ovat tietoisia Helsingin luonnon erityispiirteistä ja niihin kohdistuvista uhkista ja tuntevat vastuunsa luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta.	Suurin osa toteutui. Helsingin koulujen maasto-opetuskohteet aineistoa ei päivitetty, eikä päiväkotien maasto-opetuskohteita kartoitettu. NAT-

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Yleinen tavoite	Toteutuivatko tai jatkuvatko toimenpiteet ja mitkä niistä jäivät toteutumatta?
	TOURS-hankkeessa kuitenkin valmistellaan nettisivustoa ja mobiilireittejä ja tehdään yhteistyötä joidenkin päiväkotien ja ala-asteiden kanssa.
Luontokoulu-, luontoretki- ja kummikoulutoimintaa kehitetään.	Suurin osa toteutui. Erityisesti pienvesiin liittyvää kummikoulutoimintaa ei kehitetty.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 5 Helsingin ja Turun kaupunkien Itämeri-toimenpideohjelman Helsinkiä koskeva 2014–2018 seuranta joulukuussa 2017.¹⁷⁵

Puuttuvat numerot ovat toimenpiteitä, jotka vain Turun kaupunki toteuttaa. Päävastuussa olevien virastojen nimet ovat vanhan organisaation mukaiset. Toimenpiteet 1–33 liittyvät päämäärään ”kirkaat rannikkovedet”, 34–42 ”hyvinvoiva meriluonto”, 43–52 ”puhdas ja turvallinen meriliikenne”, 53–56 ”suunnitelmallinen vesialueiden käyttö” ja 57–75 ”aktiivinen Itämeri-kansalaisuus”.

Toimenpiteiden tarkemmat kuvaukset löytyvät Helsingin ja Turun Itämeri-toimenpideohjelmasta 2014-2018.¹⁷⁶

Toimenpide ja päävastuullinen	Päävastuu	Tilanne
1. Viemärintisaneeraukset ja sekaviemäröinnin vähentäminen	HSY	Käynnissä
2. Lietteiden käyttö viherrakentamiseen omilla alueilla	HKR	Ei toimenpit.
3. HSY: Itämerihaaste-ohjelman 2012-2014 toteutus	HSY	Valmis
6. Hulevedet rakennusluvuissa ja poikkeamispäätöksissä	Rakvv	Käynnissä
7. Hulevedet kaavamääräyksissä	KSV	Käynnissä
8. Pienvesihankkeita ja uusia hulevesiratkaisuja	HKR	Käynnissä
9. Maatalous: Suojakaistat, kosteikot ym. pelloilla	HKR	Käynnissä
10. Maatalous: Ei teollisia fosforilannoitteita	HKR	Käynnissä
11. Maatalous: Ympäristötuki ja ravinnetaseet	HKR	Käynnissä
12. Maatalous: Vuokrapeltosopimusten vesiensuojelu	HKR	Käynnissä
13. Maatalous: Talviaikainen kasvipeitteisyys	HKR	Käynnissä
15. Hajakiinteistöjen jätevesijärjestelmien tilannekatsaus	HKR	Käynnissä
16. Tukitoimet jätevesiyhtymille	KV	Aloitettu
17. HSY uusi Itämerihaaste-ohjelma 2014 jälkeen	HSY	Valmis
20. Koulutuksia hulevesiasioista	Ymk	Ei toimenpit.
21. Huomioidaan suunnitelmissa valuma-alueet	KSV	Aloitettu
22. Viherkertoimen käytön edistäminen	KSV	Käynnissä
23. a Pilottikohde/-hanke (hulevedet, kantakaupunki)	HKR	Käynnissä
23. b Pilottikohde/-hanke (hulevedet, esikaupunki)	HKR	Ei toimenpit.
24. Käynnistetään hulevesiseurantaa	Ymk	Aloitettu
25. Hulevesien avoratkaisut kaavoissa ja toteutus	KSV	Aloitettu
26. Tutkimusyhteistyö HY hulevedet	Ymk	Aloitettu

¹⁷⁵ Muokattu asiakirjasta http://www.itamerihaaste.net/files/1986/Toimenpidetilanne_HELSINKI_jouluku_2017.pdf Luettu 29.1.2019.

¹⁷⁶ http://www.itamerihaaste.net/files/910/Helsingin_ja_Turun_Itameri-toimenpideohjelma_2014-2018_FI-NAL_pienennetty.pdf. Luettu 29.1.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Toimenpide ja päävastuullinen	Päävastuu	Tilanne
27. Jätevesijärjestelmien saneerauksia hajakiinteistöihin	Liv	Käynnissä
28. Uusi neuvontahanke hajakiinteistöille valuma-alueella	Ymk	Ei toimenpit.
29. Vähennetään lannoitteiden käyttöä viheralueilla	HKR	Ei toimenpit.
30. Uusi hanke kipsistä maanparannuksessa (HY- ja VHVSY-yhteistyö; ravinnesiepparihanke kaupungin alueella sijaitsevilla hevoslaitumilla)	Ymk	Käynnissä
31. Uusi maataloushanke valuma-alueella (VHVSY-yhteistyö, LOHKO-hanke; eri muodossa kuin alun perin suunniteltiin)	Ymk	Käynnissä
32. Kehittäminen: materiaalivirrat viherrakentamisessa	HKR	Ei toimenpit.
33. Uusi maataloushanke (HY-yhteistyö)	Ymk	Käynnissä
34. Selvitykset: mikroroskaantuminen	Ymk	Käynnissä
36. Selvitykset: sedimenttien laatu	Liv	Käynnissä
37. a Kartoituksia: roskaantumislähteet	Ymk	Aloitettu
37. b Siivoustalkoita vuosittain	Ymk	Käynnissä
38. a Lumitiloja kadunvarsille	KSV	Aloitettu
38. b Uusia menetelmiä vs. lumen merikaadot	HKR	Aloitettu
39. Hankkeet: jätevesien ja lietteiden haitta-aineet	HSY	Käynnissä
40. Torjunta-aineiden käytön minimointi viheralueilla	HKR	Ei toimenpit.
41. Tiedotus, selvitys: hulevesien laatu ja likaajat	Ymk	Aloitettu
41. a Määräysten valmistelu: hulevesien puhdistus	Ymk	Ei toimenpit.
41. b Työmaavesiohje, toteutuksen varmistus	Rakvv	Käynnissä
41. c Pilottikohde: biosuodatuskoe (Maunulan biosuodatuskenttä)	Ymk	Käynnissä
42. a Selvitys ja pilottikohde: vedenalainen melu	Ymk	Käynnissä
43. Jättemaksukäytäntö aluksille: ei erillistä jätevesimaksua > alennus 20 %, jos jättää jätevesiä	HelSa	Valmis
44. Septitankkilaitteistojen asennus ja ylläpito pienvenesatamiin	Liv	Käynnissä
45. Verkostot, hankkeet: satamien ympäristöasiat	HelSa	Käynnissä
46. Öljyntorjuntatoimet	Pel	Käynnissä
46. a Öljyntorjunta: yhteistoimintamalli	Pel	Aloitettu
46. b Öljyntorjunta: valmiuspulttaukset, puomit ja alukset	Pel	Käynnissä
46. c Öljyntorjunta: rantapuhdistus ja yhteistyö	Pel	Käynnissä
46. d Öljyntorjunta: koulutukset	Pel	Käynnissä
47. Maasähköselvitys satamassa, jatkotoimien suunnittelu	HelSa	Valmis
48. Kunnossapito- ja huoltotukikohta saaristoliikenteelle	Liv	Käynnissä
49. Selvitys laivojen uusista jätejakeista	HelSa	Valmis
50. Palautejärjestelmä veneilijöille	Liv	Aloitettu
51. Kartoitus ja toimenpiteet: romulaivat	Pel	Käynnissä
52. Suunnitelma: veneiden pohjapesupaikka	Liv	Aloitettu
53. Ohjelma: vedenalaiset kohteet, toimintojen sijoittuminen	Ymk	Ei toimenpit.
53. a Vedenalaiset luontotyytit ja kohteet: tietämys, kartalle	Ymk	Aloitettu

ARVIOINTIMUISTIO 13.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Toimenpide ja päävastuullinen	Päävastuu	Tilanne
54. Meren vedenalaisen tilan seurannan kehittäminen yhteistyössä (SYKE, MH, hankkeet)	Ymk	Ei toimenpit.
56. a Toimintojen yhteensovittaminen (Meri-Helsinki): Meri-Helsinki-ohjelma	Kanslia	Aloitettu
57. Itämeri-lahjoitusprofessuuriin liittyvä viestiminen ja tapahtumayhteistyö	Ymk	Käynnissä
59. Hankinnat: kriteerien kehittäminen	Ymk	Ei toimenpit.
60. Matkailu ja tapahtumat: Itämeri-asiat	Kanslia/Marketing	Aloitettu
61. Kv ja EU-Itämeri-työ: Itämeri-näkökulma	Ymk	Käynnissä
62. Kv-rekrytointi Itämerihaasteeseen	Ymk	Ei toimenpit.
63. Keskushallinnon tiimin perustaminen > laajempi edustus kaupungin työryhmään	Kanslia	Valmis
64. Uusia kouluja mukaan verkostoon	Opev	Käynnissä
65. Talkoita ja rantaretkiä	Ymk	Käynnissä
66. Neuvonta- ja opastusmateriaali turistikohteisiin	Ymk	Aloitettu
66. a Hankkeistus Korkeasaarella	Zoo	Aloitettu
67. Materiaali (mikro)roskaantumisesta	Ymk	Aloitettu
68. Toimittajavierailu Pietarista Suomeen (Pietarin Hki- ja Turku-keskukset)	Kanslia	Ei toimenpit.
69. EU-vaikuttajatapahtuma Brysselissä (Hgin EU-toimisto)	Kanslia	Ei toimenpit.
70. Netin palautepalvelujen kehittäminen	Kanslia	Ei toimenpit.
71. Avustuskriteerit tapahtumissa	Ymk	Ei toimenpit.
72. Lisätään yhteistyötä alueellisten vesiensuojeluyhdistysten kanssa valuma-alueenäkökulman huomioimiseksi hankkeissa	Ymk	Käynnissä
72. a Kokouskäytäntö: vesiensuojeluyhdistykset mukaan Helsingin ja Turun työvaliokunnan kokouksiin (Hgissä VHVSY)	Ymk	Käynnissä
72. b Hanke VHVSY-yhteistyössä: vedenlaatutiedon jakaminen Vantaanjo-kiportaalissa	Ymk	Käynnissä
73. 20 uutta Itämeri-toimenpideohjelmaa/v	Ymk	Valmis
73. a Uusi yritys yhteistyökonsepti VHVSY:n kanssa	Ymk	Ei toimenpit.
74. Somen käyttö viestinnässä	Ymk	Käynnissä
75. Kv-neuvontaryhmä	Ymk	Ei toimenpit.